

INVĂȚĂMINTE

POLITICA EXTERNĂ ȘI REFORMELE LIBERALE

D-le președinte,

Dacă un străin, care ar fi urmărit ultimele evenimente petrecute la noi și în Balcani prin prisma presei străine, ar fi asistat la ultimele ședințe ale Parlamentului nostru, ar fi rămas de sigur foarte nedumerit.

Ar fi văzut cum în mijlocul unei certe între cele două fracțiuni ale majorității, se vota una din legile, poate cele mai importante pe care a avut să le voteze Parlamentul român în cei 40 de ani din urmă: legea de anexiune. (Aplauze pe băncile minorității).

Raportul acestei legi era întrerupt în mod continuu de certele colegilor săi asu-

pra demisiunii d-lor V. Arion și a d-lui dr. Giani; iar d. prim-ministru îndurerat, pleca din ședință, aproape fără nici o manifestațiune a acestui Parlament, pentru marele fapt, la care prezidase.

Mai mult, dacă ar fi asistat la ședințele Senatului și ale Camerei în care s'a făcut discuțiunea, asupra răspunsului la Mesagiu, acel străin s'ar fi întrebat: asist oare la comemorarea unui fapt glorios, sau la acuzațiunea unui vinovat și la apărarea lui pe bază de circumstanțe atenuante?

De sigur că atunci s'ar fi născut în el simțimântul, că sau această țară nu'și dă seamă de marele evenimente la care a participat și de succesul ce l-a dobândit; sau că în România recunoștința nu înflorește și, nedreptatea este foarte mare, pentru ca din astfel de mari evenimente să iasă astfel de discuțiuni.

Eu însu-mi, d-lor, în ședința, în care s'a votat legea de anexiune, mă întrebam dacă pentru educațiunea noastră politică, nu este rău, ca un eveniment așa de mare și așa de important să se desfășoare în astfel de condițiuni. (Aplauze pe băncile minorității).

Mă uitam în acele momente la d. prim-

ministru și mă întrebam: asistăm oare la apoteoza președintelui păcei dela București sau la sacrificarea unei victime?

Cum a ajuns d. prim-ministru acolo? N'am găsit altă tălmăcire decât că d-sa era în realitate, o îndoită victimă: și a trecutului nostru apropiat, și a trecutului nostru mai depărtat. Situația de eri a președintelui păcei dela București, este consecința unei singure greșeli, dar unei greșeli capitale: D. președinte al consiliului, se consideră autorul determinant al faptelor la care a presidat, și, își asumă astfel și răspunderea greșelilor făcute, în care, ce e drept poate să aibă numai o parte de vină ca și de influența în succesele dobândite. În realitate însă d-sa nu era autorul determinant al acestor evenimente, ci cum ziceam adineauri, victima evenimentelor ce s'au produs.

Să-mi dați voe să explic această părere a mea. Înainte ași ruga pe d. președinte al consiliului să'mi erte caracterul cam personal pe care îl voiu da cuvântărei mele. Toți știți foarte bine că în ce mă privește, am căutat în totdeauna să evit cât mai mult chestiunile personale și am luptat aici în contra acestui caracter dat adesea ori desbaterilor noastre.

Astăzi însă sunt silit să dau un caracter personal vorbirei mele, fiindcă în jurul d-lui prim-ministru s'au petrecut evenimente foarte importante și vorbind de ele nu putem să nu vorbim și de d-sa.

În adevăr, sau petrecut două feluri de evenimente. Unele în partea cea dântâi a guvernării d-sale, care priveau luptele noastre interne. D. președinte al consiliului, venit în capul guvernului pentru împăciuirea vieții noastre publice, și-a terminat această parte a activității d-sale prin alegerea sa ca șef al partidului conservator. Nu se poate prin urmare, vorbind de chestiunea internă, să nu vorbim de acela care trebuia să fie un factor determinant în această chestiune, de d. Maiorescu.

Apoi în tot timpul în care s'au succedat evenimentele din Balcani, d-sa a fost președintele de consiliu al acestei țări, iar la conferința pentru pace din București, a fost președintele acestei conferinți. Prin urmare, nu putem să vorbim de aceste fapte din afară, fără să punem în joc și persoana d-lui președinte al consiliului actual.

Ziceam, d-lor, că d. prim-ministru a fost o îndoită victimă, a trecutului mai

apropiat și a trecutului mai depărtat. Să facem o repede examinare a evenimentelor din urmă.

În Martie 1912 d-sa era conducătorul liniștit al departamentului afacerilor străine, a cărui activitate se rezuma de câțiva vreme mai mult în rezolvirea intervențiilor făcute, de diferite legațiuni pentru chestiuni interesând pe conaționaliilor lor. Din această atmosferă liniștită a lunii Martie, de o dată d. Maiorescu, se trezește prim-ministru venit pe o chestiune de împăciuire internă.

La Aprilie d-sa este chemat să rezolve mai întâi o chestiune interioară, care adusese sbuciumări și turburări în luptele noastre politice, și apoi, avea însărcinarea de a face reintregirea partidului conservator.

D-sa își începe activitatea luând locul șefului partidului conservator, și eliminând din guvern doi factori importanți, din care unul fusese de sigur unul din autorii importanți ai sbuciumărei politice de până aici. Situațiunea era foarte grea și d. prim-ministru se luptă fără rezultat dela Aprilie până la Septembrie pentru a rezolvi aceste două chestiuni. Numai vorbesc de greutatea pe care le întâm-

pina, tocmai din cauza situațiunei false în care se găsea, nici de cele, pe care le avea depe urma acelora care eșiseră din guvern, și cari, căutau să-i stânjenească acțiunea. D-sa ajunge în luna Septembrie, fără să fi putut rezolvi nici una din aceste două chestiuni.

Deodată, în mijlocul acestor preocupări cu caracter intern, d. prim-ministru se găsește în fața flacărilor cari se aprind în Orient. Venit pe o chestie așa de secundară d. Maiorescu, devine astfel primul ministru al României deșteptată la Sud de sgomotul armatelor care porneau la rășboi, și la Nord de mobilizările ce se făceau. Atunci negreșit nu mai poate fi vorba de fuziune; dată fiind iuțeala cu care Bulgarii mergeau la Kirkilise și la Lule Burgas, era cu neputință ca d. prim-ministru să aștepte fuziunea conservatoare. De oare ce era nevoie de un guvern care să aducă liniștea imediată în țară și să poată face față nevoilor externe, d-sa este silit să se oprească la soluția colaborării, și astfel după Kirkilise, să formeze guvernul numit de colaborare.

Primejdia era atât de mare încât d-sa a trebuit să se pună în situațiunea grea

de a face apel nu numai la ceia cari refuzau eri fuziunea, dar și la aceia care fuseseră siliți să iasă din guvern cu câteva luni înainte: la d-nii Marghiloman și Filipescu.

Domnilor, în toată această perioadă, d. prim-ministru fiind la locul de cinste, a putut să facă, o experiență foarte mare, dar în același timp foarte dureroasă. D-sa însă, în loc să ne împărtășească învățămintele pe care le-a tras dintr'însa, pentru ca de aci înainte, cu toții să profităm de ele și pentru ca depe urma lor, să se însănătoșeze viața noastră publică, crede, că vom găsi aceste învățăminte în a doua Carte Verde, astfel cum a fost ti-cluită de d-sa.

Dar, să analizăm mai întâi puțin, piedicile care au oprit pe d. prim-ministru în drum și ce învățăminte credem noi că putea trage din toată această perioadă de sbuciumare.

În Septembrie, când cele dintâi evenimente încep să se desfășure, acțiunea d-sale a fost stânjenită de lipsa unei conștiințe naționale luminate asupra intereselor noastre reale. Am asistat cu toții la dezorientarea opiniunii publice. Unii

cereau linia Rusciuk-Varna, alții declarau, că trebuie să nu revendicăm nimic ci să ne aruncăm privirile în altă parte, acolo unde avem frați de-ai noștri. Alții..

D. *Stelian Popescu* întrerupe.

Ce-ați spus, d-le Stelian Popescu?

D. *Stelian Popescu*: Am spus: D-v ce cereați?

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Voi explica ce ceream și cum ceream și cum trebuie să cerem pe viitor. Nu vă zoriți prea mult cu aceste întreruperi, fiindcă eu cred că poate să iasă din cuvântarea mea și o mică lecțiune și pentru noi — și cred în acelaș timp — și pentru viața noastră parlamentară. (Aplauze).

A fost o lipsă în conștiința națională, care a dăinuit până în Decembrie, lipsă totală de cunoaștere a adevăratelor noastre interese. De-atunci înainte, după cum veți vedea, situația s'a schimbat; pentru guvern însă era o foarte mare slăbiciune, mai ales că el nu putuse de mai înainte să-și pregătească acțiunea. El nu găsea în conștiința națională directivele și sprijinul necesar pentru rezolvirea chestiunilor mari și importante cari se ridicau.

D. *Maiorescu* voește, în Cartea Verde,

să confunde perioada întâia, adică aceia care mergea dela Septembrie până la mobilizare, cu cea de a doua dela mobilizare înainte. Din cea dântâiu nu putem să tragem, decât învățăminte negative, de ceeace nu trebuie să facem, și, pozitive din cea de a doua care a dat rezultate reale. O altă dificultate pe care d. prim-ministru a întâlnit-o în activitatea d-sale, a fost provocată de sbuciumările interne, isvorâte din situația politică pe care d-sa nu putuse s'o resolve, ca prim-ministru al împăciuirii. Când Bulgarii erau la Kirkilisse, d-sa nu izbutise încă să formeze guvernul.

Dat fiind că a trecut prin aceste momente grele, d-sa ar fi putut azi, cu toate greutatea omului experimentat, să spună cât rău a făcut țării sbuciumările în care ne găsim de doi ani.

D-sa după cum a declarat știa în Iunie 1912 că aliații să înțeleseseră între ei pentru a ataca Turcia, iar în Septembrie că Turcii vor fi bătuți. Turcii învinși, era desmembrarea imperiului otoman, pe când Bulgarii învinși era menținerea *statului quo*.

Turcia învinsă, era punerea întregii chestiuni orientale. D-sa, care avea cuno-

știința, după cum spune, de toate aceste primejdii, nu putea din pricina turburărilor interne, să se preocupe nici de chestiunile importante, din afară, nici să împlinească lipsurile mari pe cari le vedea, ci era absorbit de o singură grijă, de puțința de a forma mai repede un guvern.

A putut vedea ce trebuie să fie, lupta dintre partide, și ar fi putut să ne-o spună: ea nu trebuie să fie o luptă sălbatică de distrugere, ci o luptă de întrecere pentru binele țării. (Aplauze din partea minorității).

Domnilor, insist asupra acestui punct, fiindcă sunt foarte îngrijat, de caracterul pe care îl iau la noi luptele parlamentare. Cred că, după experiența pe care am făcut-o în timpul din urmă, se cuvine să tragem un învățământ, de ce trebuie să fie luptele noastre viitoare. În această privință poate că d. prim-ministru, — și aici îi aduc un omagiu în privința aceasta — e unul din bătrânii parlamentari, care desigur a căutat să dea luptelor parlamentare, din aceste din urmă timpuri, un caracter mai european, decât s'a făcut până acum. Nu ași vrea de loc să-l confund cu unii membri ai parti-

dului său, care din contra în şedinţele din urmă au arătat că au rămas tot în nota cea veche.

O zic aceasta fiindcă am ascultat două discursuri rostite, unul de d. Gr. Cantacuzino, şi altul de d. Fortunescu, care pe mine m-au speriat, nu atât prin conţinutul lor, dar prin nota adusă în discuţiune, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat.

Aţi văzut că d. Gr. Cantacuzino a revenit cu chestiunea afacerilor în politică, chestiune, pe care d-sa o pune sub formă de luptă economică.

Eu cred, că d. Cantacuzino, ca şi fiecare din noi, dar mai cu seamă, d-sa, prin educaţiunea pe care a putut s'o aibă, prin situaţiunea şi prin numele pe care îl poartă, era indicat, nu să îngreueze, ci să înlesnească relaţiunile politice.

Nu cred că după cele ce s'au întâmplat, d-sa a făcut bine aducând acea notă de vrăşmăşie dela partid la partid.

D. G. Gr. Cantacuzino: Eu nu am atacat pe nimeni personal. Eu am discutat numai programul dv., am vorbit de afaceri şi am arătat cum că, Casa rurală, nu a dat rezultatele economice. Eu nu am pus nici o notă personală în toată

cuvântarea mea. Era o parte numai care a putut fi înțeleasă ca personală, însă de îndată am rectificat...

D. V. BRĂTIANU: D-le Cantacuzino, nu aveți decât să vă citiți discursul și veți regăsi nota de care vorbesc.

D. Fortunescu care este, mi se pare membru al aceleași fracțiuni conservatoare, a adus eri o altă chestiune, în mijlocul multor altora: chestiunea ororilor inutile!

Și ați văzut cum a fost aplaudat de o parte a majorității. Mai mult, când s'a dat jos de aci, un membru al guvernului l-a felicitat pentru cuvintele pe care le spusese.

Când au izbucnit acele aplause dintr'o parte a majorității, am întrerupt, fiindcă eram revoltat de faptul ca un parlamentar să nuși dea seama de răspunderea ce are în chestiunile pe care le aduce în discuțiune. Parlamentul nu trebuie sub nici un motiv, să devină ecoul unor astfel de lupte, unor astfel de încercări.

Aducând chestiunea așa ziselor orori, inutile, d-sa a căutat, să facă dintr'însa o acuzațiune partidului liberal.

Eu cred că aceea este una din acuza-

țiunile cele mai criminale. Dați-mi voie să întrebuițez această expresiune, deși termenul nu este parlamentar.

D. C. *Fortunescu*: Dar represiunea ce acțiune este?

D. V. BRĂTIANU: Incă odată zic, că această acuzațiune este una din acțiunile cele mai criminale, și sunt sigur, că d. președinte al consiliului este de aceeași părere cu mine, în ceea ce privește readucerea în discuțiune a unor astfel de învinuiri.

Au fost desigur martiri; dar au fost două feluri de martiri — și o spun aceasta tocmai părții aceleia a partidului conservator care se opune azi la reforme — Au fost martirii aceia cari au murit, cari au fost victimele unui întreg trecut, apostolii nebuni ai unei cauze pe care o simțeau în nevoia lor de trai, dar pe care n'au înțeles pe ce cale o pot rezolva; ei au fost tocmai victimele unor nedreptăți vechi (aplauze prelungite din partea minorității). Aceste nedreptăți nu sunt nici ale partidului liberal, nici ale partidului conservator, ci ale întregului nostru trecut (Aplauze prelungite din partea minorității). Au mai fost alți martiri în acea cauză: a fost partidul li-

beral, a fost guvernul dela 12 Martie, 1907, care a găsit țara în flăcări, lăsată de un guvern care se declara în neputință să potolească acele flăcări. (Aplauze prelungite din partea minorității).

Mai era ce-i drept, încă o fracțiune conservatoare în acel moment în țară, condusă de un om, care nu vedea altă nădejde de scăpare decât în aducerea armatei străine (aplauze din partea minorității). Aceasta era pregătirea ce se propunea atunci de unii pentru mobilizarea de deunăzi: aducerea armatelor străine!

Domnilor, este una din paginile cele mai dureroase din istoria noastră contemporană. De aceea trebuie să o privim cu toată durerea în suflet, dar și cu toată grija, ca ea să nu se mai repete.

Să nu ne aruncăm cuvinte ca acelea pe care ați căutat să le aruncați aci, cu tot veninul de care sunteți capabili. (Aplauze prelungite din partea minorității, strigăte de bravo).

D. Vice-președinte: Rog pe d. Brătianu să retragă acest cuvânt.

D. Ștefan Ion: Nu are să retragă nimic. (Sgomot).

D. M. Pop: După ce veniți acum la guvern, vă mai bateți joc de noi.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: D. Pop spune că ne batem joc...

D. *Vice-președinte*: Domnule Brătianu, vă rog să retrageți acest cuvânt.

D. V. Sasu: Nu se retrage nimica... (zgomote, întreruperi, aplauze și strigăte de bravo! pe băncile minorității).

D. V. BRĂTIANU: Vă rog d-le Sasu...

D. *Vice-președinte N. Cincu*: D-lor vă rog să încetați, pentru că nu conduceți d-voastră dezbaterile, ci eu le conduc. D-le Brătianu, vă rog să retrageți cuvântul.

D. V. BRĂTIANU: D-lor eu retrag, cu atâta mai lesne cuvântul de „venin“ cu cât nu eu l-am pus în discursul d-lui Fortunescu.

D. C. *Fortunescu*: Retrăgeți-l și păstrați-l pentru d-voastră. (Ilaritate).

D. V. BRĂTIANU: Nu l-am pus eu în discursul d-lui Fortunescu, după cum au putut judeca toți cei care ați fost eri aci. Fiindcă cuvântul a fost găsit neparlamentar îl retrag; însă ași ruga pe d. președinte să fie totdeauna așa de imparțial cum este azi. (Aplauze pe băncile minorității). Spuneam înainte de ședință d-lui Cincu, că eri seară, o persoană care asistase la dezbaterile noastre

m'a întrebat, cine este președintele cu barbă, care conduce ședințele Camerei? „Mirat, îl întreb: De ce?“ „Fiindcă, atunci când vorbea d. Duca, — îmi răspunse dânsul — lăsa totdeauna pe majoritate să întrerupă, și când erau la tribună oratori din majoritate totdeauna o-prea pe cei din opoziție să vorbească“. (Aplauze pe băncile minorității).

I-am spus: sunt doi președinți: unul este al Camerei, cel imparțial, al tuturilor, și altul al unui partid, care găsește că celelalte partide nu au drepturi egale în Parlament. (Aplauze pe băncile minorității).

Dați-mi voe să reviu la o glumă făcută ieri tot de d. Fortunescu, asupra unei întreruperi de astădată a d-lui Sassu...

D-sa afirma că d. Sassu ar fi spus, că țărani sunt mai cumiți ca d-sa. Țărani au fost mai cumiți ca noi toți, a zis d. Sassu; și sunt mai cumiți și ca dv., d-le deputat de Covurlui; fiindcă ei nu ar fi adus eri chestiunea pe care dv., ați adus-o. În momentul când s'a făcut mobilizarea, ei nu au ridicat chestiunea dela 1907 și ororile inutile, și nu au zis: „nu ne ducem peste Dunăre“. (Aplauze pe băncile minorității). Aceasta era cumi-

țenia țăranului care trebuia să o luați ca pildă și care trebuia să ne dea mai multă încredere în el, încredere pe care dv. nu o aveți.

Dar d-lor, găesc și mai... — nu ași vrea, d-le președinte, să întrebuițez cu vântul de criminal, dacă aveți dv. un altul mai parlamentar —

O voce: Dacă nu găsiți dv. altul...

D. V. BRĂTIANU:găesc și mai rău, d-lor, ca tocmai partidul care vorbește de ororile inutile, să fie partidul care nu simte, că este nevoie să schimbe atmosfera din această țară prin reforme puternice. (Aplauze pe băncile minorității).

Dar d-lor, în afară de acea turburare pe care luptele din acești doi ani din urmă, o adusesse în viața noastră politică, d. prim-ministru, a găsit armata nepregătită. Nu vreau să insist, fiindcă d. Duca a arătat ieri, de ce nu a fost pregătită. D-l Maiorescu spunea că în Septembrie noi eram în imposibilitate de a face față evenimentelor din afară. Nu vreau să întreb cine a fost ministru de războiu înainte; dar evenimentele interne silesc pe d. președinte al consiliului să pună tocmai în acele momente la ministerul de războiu

un om foarte de treabă, desigur, dar care-și sfârșise cariera și ca militar și ca om politic. Aceasta era pregătirea pe care d-sa o făcea pentru războiul pe care îl prevedea pentru mâine. Și atunci a trebuit să amâie pentru Decembrie acele 270 de milioane pe care ne spunea că a trebuit de odată să le dea ministerului de războiu. A mai putut vedea atunci d. prim-ministru și ce este o politică de palate, ce este neprevăderea în cheltuelile statului, și de ce trebuie să se îndrepteze cheltuelile acolo unde nevoile sunt cele mai mari. A putut vedea câtă lipsă era în armamentul nostru și cu deosebire în numărul puștilor noastre.

Am asistat atunci la un comitet secret, în care s'au făcut niște discuțiuni pe care nu este nevoie să le ținem azi ascunse. Secretul era necesar atunci în vederea pregătirii ce se făcea tocmai în momentul când Bulgarii începuseră luptele. Se prezentase Parlamentului un proiect de lege pentru un credit de 150 mil. mi se pare, destinat complectării armamentului. Opozițiunea liberală a declarat că față de evenimentele din afară, (era în Decembrie), nu va discuta în

ședință publică acest proiect de lege; ceream însă d-lui prim-ministru să ni se dea în comitetul delegaților, într'o ședință secretă, explicațiuni asupra lipsurilor și asupra întrebuițării acestor sume. Din partea liberalilor au fost delegați d-nii Costinescu, Iarca și eu. Am asistat atunci la una din scenele care m'au surprins și m'au îndurerat mai mult în tot timpul activității parlamentare dela Decembrie și până la Mai. D-nul ministru de război nu venise încă, și ne explica proiectul ministrul de finanțe, care îl prezintase. Noi ceream ca d. ministru de război să ne dea explicațiuni fiindcă d-sa, desigur, era mai în măsură să ne spună care este situația armamentului. D-nul Marghiloman ne-a obiectat că nu e nevoie, toți miniștri ocupându-se în consiliul de miniștrii, de aceste chestiuni, și că d-sa cunoaște tot așa de bine nevoile armatei ca și d. ministru de război. Noi insistând, s'a trimis după d. general Hârjeu, și ca să nu pierdem timpul am mers înainte cu discuțiunea.

D. ministru de finanțe ne spunea că avem 360 de mii de puști, că sunt încă 100 de mii care vor trebui să sosească peste 8—9 luni sau un an de zile. D.

Costinescu întreba despre tunuri și d. ministru de finanțe afirma că avem tunuri aproape ca și Bulgarii, că avem cartușe în abundență, prin-urmare toate în perfecție. Un optimism tot ca cel de eri, când ne declara că suntem o țară bogată și putem cheltui cât vom voi. D-nii Costinescu și Iarca, mai în curent decât mine, spuneau d-lui ministru, că-i surprind aceste afirmări și că am fi fericiți să fie adevărate, dar că se îndoiesc de ele.

D-sa însă le-a răspuns; „da, suntem gata!“ Iată, d-lor, care era atunci părerea d-lui ministru de finanțe. Din nefericire însă, sosește d. ministru de războiu care ne dă cu totul alte date, care ne afirmă că n'avem decât 240.000 de puști, că numărul tunurilor era cu totul altul și că noul armament comandat nu sosește decât peste 8—9 luni. Aceasta era d-lor, în Decembrie, când aliații isprăviseră aproape primul războiu, grija și cunoștința unui ministru al țării nu de resort obișnuit, ci de finanțe.

Sunt convins că dacă d. prim-ministru avea în realitate în momentul acela conștiința primejdiei în care eram față de războiul cel nou, desigur că trebuia să și

mușce frâul și să blesteme pe cei ce în acele timpuri, votau cheltueli de lux, și pe cei care-l aduseseră într'o situațiune așa de grea, ca să nu poată face față nevoilor importante care se arătau.

Iată d-lor, care erau greutățile pe care d. prim-ministru le întâmpinase în activitatea sa internă și învățămintele ce a-flase într'însa; în activitatea sa externă trecuse prin toate sbuciumările care l-au adus la protocolul dela Silistra pentru a ajunge la pacea dela București.

D-sa trebuia să ne arete ce învățăminte putem trage din actele acestei a doua Cărți Verzi:

Din toată perioada întâia, adică până la protocolul dela Silistra, ce nu trebuie să facem; iar din a doua cum se ajunge la rezultate reale ca acelea ale păcei dela București.

Și atunci, d-lor, în loc de o încercare de a ticlui o Carte Verde, pentru a justifica și a lua răspunderea unor slăbiciuni, care nu erau toate ale d-sale și a unor succese care nu erau urmarea aceleași activități, ar fi fost mult mai bine, ca d-l prim ministru să ne dea rezultatele experienței pe care o făcuse. Cu autoritatea d-sale, cu cultura specială pe care a

avut-o, ocupându-se de filosofie, cred că ar fi fost bine ca d-lui să ne fi dat un testament pentru viața noastră publică viitoare.

D. D. *Comșa*: Mai bine catechism.

D. V. BRĂTIANU: Nu, testament. Filosoful se ridică deasupra lucrurilor lumesti. Noi, oamenii de știință aplicată, inginerii, avem un respect foarte mare, pentru aceia cari închiși într'o cameră pot să cerceteze toate problemele, cari nu sunt cele obicinuite ale zilei. Mintea lor se ridică deasupra tuturor lucrurilor mici, cari pot să ne orbească pe noi la un moment dat și să ne împiedice de a ne vedea greșelile. Sunt suficiente exemple, în istoria omenirii, de rolul real pe care filozofii l-au avut în îndrumarea popoarelor. Filozofii Franței din sec. al XVIII, au împins nu numai Franța, dar lumea întreagă, la ideile cele mari ale revoluțiunii franceze.

În Germania, filozofi ca Fichte au dat, după Iena, semnalul regenerării morale a întregului popor german. Cuvântările acestui filozof naționalist au fost desigur una din pârghiile cele mai puternice pe cari s'a putut ridica Germania la unitatea

națională și la Imperiul creat de Wilhelm I și de Bismark.

Fără să fi ajuns la o Ienă materială, d. prim-ministru, a trecut printr'o Ienă morală, fiindcă țara până la mobilizare, a trecut printr'o puternică criză. D-sa însă a fost mai fericit ca Fichte, căci nu a avut să-și facă discursurile de pe o catedră....

O voce: Hiena! Sau Iena?

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Iena, unde au fost bătuți Prusienii de către Napoleon I. Mă ertați, dar este o bătălie așa de memorabilă, încât, credeam că nu e nevoie să mai dau alte explicațiuni.

Zicem că d-nul prim-ministru, filozof, a fost mai fericit ca Fichte, căci n'ar fi trebuit să facă aceste lecțiuni după înfrângere și în mijlocul tropotelor armatelor străine, ci după succesul ce dobândise președintele păcii dela București.

Această situație privilegiată a d-sale nu putea, decât să întărească mai mult învățămintele pe cari trebuia să le tragem cu toții, pentru viitorul acestei țări.

Dar d-lor, întrebuițam cuvântul de testament, nu fiindcă aș dori sfârșitul d-lui președinte al consiliului, căruia îi doresc o viață foarte lungă. Vorbeam de

testament politic, fiindcă testamentul are în el o calitate pe care nu o au actele obicinuite ale vieții de toate zilele. Este o ultimă dorință, și are deci greutatea desinteresărei; el dă tuturilor convingerea că autorul său nu e influențat decât de interesul general și al viitorului.

Eu ași fi spus în locul d-lui prim-ministru, partidului: Am avut fericirea să prezidez pacea dela București, dar ca să ajung acolo, prin câte greutateți, prin câte sbuciumări, n'a trebuit să trec! Să nu mai puneți țara niciodată în situațiunea primejdioasă în care s'a găsit și pe nici un prim-ministru al țării în acea în care am fost eu. Nu mai puneți nimănui obligația penibilă ce am avut-o eu, amicul de 40 de ani, — cum spunea d-sa odată în Cameră — al fostului șef al partidului conservator, să-i iau locul, să-i smulg frânele guvernului, fiindcă așa cereau nevoile țării în acele momente. Horațiu cel bătrân era mai fericit ca mine: el putea să lase pe fiul său să moară; eu am fost mai crud încercat, a trebuit să iau paloșul ca să tai capul șefului partidului conservator, fiindcă așa cereau interesele țării în acele momente...

D. *M. Pop*: Vorbiți de d. Sturdza?

D. *Vice-președinte, Nestor Cincu*: Credeți că d. Maiorescu n'o să poată răspunde?

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Rog pe d. președinte să lase pe d. Pop, să mă întrerupă cât de des. D-sa este unul din întrerupătorii cei mai prețioși.

D. *Vice-președinte, Nestor Cincu*: D. Popp este chestor și trebuie să păstreze tăcerea.

D. V. BRĂTIANU: D. Popp este un chestor *suigeneris*, ca și al doilea președinte al nostru. (Ilaritate).

D. V. BRĂTIANU: D. Popp întreba: dacă vorbesc de d. Sturdza, așa mi se pare...

D. *Comșa*: Vă întreba dacă vorbiți de d. Sturdza.

D. *N. Popp*: De paloș și de d. Sturdza.

D. V. BRĂTIANU: La 1904, în Parlamentul liberal, se ivise o deosebire de vederi între d. Sturdza și o parte din majoritate. Noi atunci, în mod foarte leal ne-am exprimat părerea noastră, printr'un vot dat în Parlament, și guvernul a trebuit să se retragă. Aceasta este singurul act pe care l-am făcut noi contra politicei d-lui Sturdza, și ca probă că

el a fost singurul, e că după 1904 d-sa a rămas șeful partidului liberal, ne-a condus în toată campania de opoziție din 1905 și 1906 pe toate chestiunile foarte arzătoare cari erau atunci la ordinea zilei și în deosebi pe chestiunea petrolului.

La 1907, când a venit guvernul liberal, d. Sturdza a fost președintele nostru și împreună cu toți liberalii a înfăptuit reformele agrare. Dacă d. Sturdza a părăsit ulterior conducerea partidului, cauza a fost că sănătatea nu i-a mai îngăduit să-și consacre cum făcuse până atunci, toate forțele conducerii țării și partidului. Proba o aveți în faptul că d-sa a trebuit să stea un an și jumătate în străinătate să se îngrijească. Acesta e adevărul întreg.

De altminteri d. Sturdza, nu a făcut nici o dificultate partidului liberal, în mersul lui.

La d-v., este cu totul altfel. Cercetați atitudinea fostului șef al d-voastră; manifestațiunile pe cari le-a făcut după ce nu a mai fost conducătorul guvernului, dificultățile pe cari le-a pus în calea succesului său, — nu cum am făcut noi opozițiunea, — dar cum a făcut d-sa cu o parte din partid în tot timpul eveni-

mentelor balcanice. Aceasta e deosebirea dintre d. Carp și d. Sturdza. De aceea vă rog d-le Popp să mă mai întrerupeți, ca să pot da oarecari explicațiuni asupra unor puncte de detalii. (Aplauze din partea minorității).

Și atunci d-lor, cu greutatea unui testament, cu greutatea cuvântului unui filosof, d. prim-ministru putea să ne dea un învățământ pentru viitor.

Dar d-sa mai văzuse încă ceva. Ca președinte de consiliu, prezidase la acțiunea armatei și putuse să constate unele nevoi mari, nu numai ale ei, dar ale poporului întreg. Putea deci să dea în testamentul d-sale un întreg program pentru viitorul acestui popor.

Ar fi făcut astfel un serviciu mare, nu numai d-sale ca om, care și-ar fi isprăvit cariera în mod strălucit, și care astfel răscumpăra cu prisosință toate slăbiciunile ce avusese până la mobilizare; dar făcea un serviciu mare și partidului d-sale, fiindcă îi lăsa pe lângă un învățământ, și un program, legat de interesele reale ale țării, un program mare. Ar fi făcut un serviciu și țării, indicând după tratatul dela București, îndrumarea viitoare, singura temeinică față de evenimentele

de ieri și cele ce sunt de prevăzut pentru ziua de mâine.

În loc de aceasta, d. prim-ministru face greșeala, atât pentru d-sa cât și pentru partid și țară, să publice întâi, o Carte Verde ticluită, ca să-și asume răspunderea unor rezultate din care, cum ziceam, multe nu erau datorite d-sale. Pe urmă, după ce a isprăvit această, justificare a acțiunii externe, d-sa a întocmit statute de partid pentru alegerea șefului și un program fără rost eșit dintr'o tranzacțiune, — care să mi ierte să o spun — după mine nu corespunde cu faptele mari petrecute. Ales acum șef al partidului, d-sa ia astfel și pentru viitor răspunderea întreagă a situațiunii încă nenorocite, în care se găsește acest partid.

Dar d-lor, am avut o probă dela început, că d. prim-ministru nu a simțit timpurile noi prin care a trecut, că a fost amăgit, mai ales de ultimul succes și că a uitat rolul, cum ziceam adineori, de victimă pe care l-a avut. A fost o scurtă sesiune în Iulie trecut. Nu am avut fericirea să particip la dânsa, dar ne veneau știri peste Dunăre de cece se petrecea aci. Am fost cu toții, cei de acolo, îndurerat impresionați de două lucruri, cari

ne-au arătat că nu se schimbase nimic, nici în conștiința de răspundere a guvernului, nici chiar în aceea a majorităților. În acea sesiune de trei zile, mi se pare, și în mijlocul acelor evenimente între alte legi, ce vedeam? Un proiect al d-lui ministru de finanțe pentru sporirea la 20 de milioane a capitalului băncii agricole! Și ne întrebam la ce corespunde această nevoie?

Dar în Senat? Membrii influenți ai majorității în acele momente, când nu se știa încă dacă va fi pace sau război, — căci nu începuse armistițiul și armata în parte numai trecuse dincolo de Dunăre — întrebau dela tribună: „ce se face cu străinii mobilizați?” Aceasta era preocuparea Parlamentului în acele momente: ce se face cu străinii mobilizați? Dar ce se făcea cu cei 400 de mii de oameni cari trecuseră peste Dunăre, în avântul cel mare, pe care cu toții l-am cunoscut? (Aplauze prelungite din partea minorității).

Și s'a făcut discuțiune lungă pe această chestiune în Senat, și guvernul a răspuns.

Dar, domnilor, poporul nostru a fost mai cuminte decât aceia cari vorbeau în

nerale, cum au făcut cei din Moldova.

Dar am reamintit acest fapt ca să arăt cumințenia poporului nostru. Ei și-au înăbușit nevoile față de marile interese ale țării. Și în Iulie existau alte interese — și acelea foarte importante — dar nu era oportun să se aducă în Parlament în momentul când armata era dincolo de Dunăre și când nu se știa dacă nu vom merge la un război real.

D. *G. Ghibănescu*: Dar în Moldova..

D. *V. Sasu*: D-le președinte, vedeți cum întrerupe?

D. *V. BRĂTIANU*: Dar d-lor, lăsați să fiu întrerupt, In Parlamentul francez se fac foarte deseori întreruperi; sunt colocvii chiar între cel ce vorbește și ceilalți deputați. Cred că ele nu pot decât să lumineze discuțiunea. Prin urmare, dacă d. Ghibănescu are ceva...

D. *Vice-președinte Nestor Cincu*: Nu pot permite.

D. *V. BRĂTIANU*: Atât numai că d. președinte al consiliului este impacient să isprăvească mai repede...

D. *Titu Maiorescu, președinte al consiliului și ministru de externe*: Nu! De loc, de loc, Sunt mai răbdător ca d-voastră.

D. *V. BRĂTIANU*: Dar d-lor când

se produceau acele manifestațiuni neînțelese, noi ne întrebam: Ce este oare? E o rămășiță a trecutului, sau este o continuare a operei care se urmase până atunci? Din nefericire nu a trecut mult timp, și îndată după demobilizare am văzut că e o continuare a trecutului, că învățămintele nu fuseseră trase în destul.

Una din primele manifestațiuni care ne-a surprins a fost că înainte de demobilizare, înainte ca armata să fi scăpat de flagelul holerei, înainte ca teritoriul cel nou să aibă un început de organizare, trei miniștrii plecau în concediu în străinătate. Dar d-lor, eu pentru interese mai mici — părăsisem moșia tocmai în timpul secerei — simțeam după mobilizare nevoia unei griji mai mari. Nu știam ce se mai întâmplase la țară, corespondență poștală nu era, ziare nu primeam, iar scrisori primeam numai prin ocazii speciale, dar prin poștă nici odată. Când m'am întors aci, a trebuit să mă duc la moșie ca să văd ce s'a făcut în lipsa mea.

În timp de 2 luni căile ferate se oprise, era o lipsă foarte mare în toată activitatea noastră economică, organizarea teritoriului celui nou cerea o atenție

specială. Oricât de prețioasă ar fi fost sănătatea celor trei miniștri, ea trebuia să treacă la urmă. Călătoriile acestea în străinătate nu erau pentru interese de ale Statului. Este adevărat că unii miniștrii s'au dus după împrumuturi sau în diferite capitale ale Europei, dar mai întâi s'au odihnit la băi. Acești miniștrii ai țării s'au interesat prea mult de sănătatea lor, și prea puțin de răspunderea care o aveau față de țară.

Am reamintit acest fapt, din cauza exemplului contagios pentru toți subalternii. Nu zic că nu s'ar fi putut întâmpla ca unii miniștri să fi fost bolnavi rău, așa că să nu poată sta în țară; dar n'a fost cazul.

Înainte de demobilizare au plecat în concediu și mulți prefecți și primari. Cunosco două județe, domnule ministru de interne, în care prefecții în mijlocul holeriei, în timpul în care trebuia să se întoarcă trupele și să se facă restituirea cailor și vitelor de rechizițiune, plecau să-și îngrijească de sănătate. Nu fac această acuzațiune în special nici d-lui ministru de finanțe, nici d-lui ministru de interne, și nici d-lui ministru de justiție, care era mi se pare, cel de-al treilea

ministru plecat în concediu. Nu, ci stărei primejdioase de spirit, lipsei de conștiință a răspunderii pe care o au mulți din conducătorii autorităților noastre și din oamenii noștri publici în îndeplinirea datoriilor lor. (Aplauze prelungite pe băncile minorității).

Dar, domnilor, s'a isprăvit demobilizarea, s'a isprăvit holera, și s'a reluat activitatea de toate zilele ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat. D. ministru de finanțe, ați văzut, ne-a readus proiectul de 405 milioane, prezentat în Aprilie și redactat aproape în aceleași articole. Am întrebat: dar nimic nu s'a schimbat din primăvară? Nu e nevoie de noi poduri, de noi legături cu țara cea nouă? Tot podul dela Hârșova? Ni se răspundea că nu se poate face decât podul dela Hârșova. Nimic nu se schimbase. D. ministru de lucrări publice, își relua licitația tunelului dela Isvor. (Ilaritate).

D. ministru de industrie și de comerț ne dădea medalii și institutul Internațional de petrol. (Aplauze pe băncile minorității). D. ministru de instrucție publică cerea Parlamentului să voteze patru catedre și contractul d-lui Davila, pe care nu îndrăznia să-l propună singur, ci prin

inițiativa parlamentară. (Ilaritate, aplauze pe băncile minorității). Ca să reluăm întreaga activitate trecută nu mai lipsea decât legea Pașcanilor care ar fi arătat într'adevăr că nu s'a schimbat nimic în activitatea noastră din primăvară până în toamnă. (Aplauze pe băncile minorității).

Domnilor, îmi pare bine că ajung la sfârșitul acestei părți, fiind că e poate cea mai penibilă pentru mine, nefiind din obiceiul meu dispus să pun persoane în cauză și nici să fac atacuri de felul acesta. Am făcut-o totuși, pentru că cred că, din evenimentele mari cari s'au produs, și în afară de noi și în interiorul nostru, trebuiesc trase învățăminte foarte mari.

Trebuia să le trageți dv., d-le prim-ministru, atât pentru partidele politice cât și pentru țară. Din aceste învățăminte ale dv., puteați face în realitate apoteoza președintelui tratatului dela București.

Noi, d-lor, partidul liberal și cred, că toată țara, împreună cu noi, am învățat foarte mult din evenimentele din urmă. Și dați-mi voie să vă arăt ce am învățat noi; fi-

indcă nu fac în momentul acesta, decât să arăt consecințele pe care le-am tras și din greșelile noastre, și din greșelile dv., și din greșelile tuturilor.

D-lor încep cu mine însumi: am greșit. Nu iau cazul meu, cu dorința de a-mi pune persoana mea înaintea, dar fiindcă m'am simțit foarte îndurerat, când am văzut pozițiunea de slăbiciune în care mă aflasem. Pot trage alții învățăminte din spovedania aceasta, și astfel arătând sincer propriile mele greșeli, sper să pot contribui la îndreptarea unora din relele existente.

În Septembrie și Octombrie era o desorientare mare în conștiința națională, asupra rolului ce trebuia să avem, pentru garantarea intereselor noastre față cu evenimentele ce se produceau în afară. Eu însumi în Septembrie după ce se făcuse mobilizarea armatelor aliate, aveam conștiința, că noi nu aveam de făcut revendicări teritoriale, peste Dunăre, — lucru ce-l cred și astăzi și am să mă explic de ce, — revendicări teritoriale, pe bază de interese naționale.

Aveam însă de altă parte conștiința, că interesele noastre, sunt legate de ale Dunărei și prin urmare de ale Dobrogei.

Mă întrebam și eu, ca și d. ministru de interne, și cum se întreba și d. prim-ministru, la Senat: Cum? Când popoare creștine, se duc să lupte pentru frații lor creștini subjugați, România să vină să atace și să caute să-i oprească dela acțiunea de liberare a fraților lor? Dar care va fi exemplul pentru viitorul istoriei noastre, când și interese deale neamului nostru se vor pune? Și eu, am trecut prin această nedumerire, și vă mărturisesc, că în prima mea impresiune, am fost la fratele meu, — el era de altă părere, era pentru o acțiune activă, pentru mobilizare — i-am spus că cred că greșește, cred că nu trebuie să avem...

O voce: Va să zică recunoașteți că avea idei greșite partidul liberal?

D. V. BRĂTIANU: Nu; eu am avut. Am spus că eu aveam în Septembrie și la începutul lui Octombrie o părere deosebită — în ce privește atitudinea care trebuia să o avem, — de aceia pe care o avea fratele meu. Am comunicat această părere a mea și d-lui ministru de interne, la o întâlnire la fratele meu când și d-sa îmi spunea că era pacific. (Ilaritate).

Cum vă spuneam d-lor, am împărtă-

șit fratelui meu părerea mea, zicându-i că greșește. Pe urmă însă întors acasă la mine, vă mărturisesc că m'am cutremurat. Dar cum se poate? In același partid, în aceeași casă, și pot zice aproape cu același suflet, să fie deosebiri așa de mari într'o chestiune așa de importantă? Care greșea din noi? Și atunci m'am apucat să-mi fac note și să citesc foarte mult, ca să văd cine din noi greșea. Nu a trecut o lună de zile, — fiindcă am putere de muncă, — și am recunoscut că fratele meu avea dreptate, iar nu eu. (Aplauze).

Și d-lor, m'am întrebat, de ce dânsul avusese vederea clară dela început? Fiindcă fusese unul din rarii fericiți, cari ca ministru al afacerilor străine putuse să urmărească chestiuni cari pentru noi toți rămăseseră într'un turn închis până la izbucnirea lor.

D. C. *Fortunescu*: Dar d. Dinu Brătianu, ce părere avea? (Aplauze, ilaritate).

D. *Ștefan C. Ioan*: Cetățenii dela periferie! (Ilaritate).

O voce: Vorbește provincia.

D. V. *Sasu*: D. Fortunescu al d-voastră nu-și dă seama de seriozitatea lucrărilor.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: D-le Sasu,

d. Fortunescu de ieri e d. Fortunescu de azi, prin urmare nu-l vei schimba d-ta.

D. C. *Fortunescu*: Și nici eu nu vreau să mă schimb.

O voce: Te vei schimba mereu, ești transfug.

D. V. BRĂTIANU: D-lor, să fiți siguri că poimâine, nu noi o să avem discuții cu d-sa pentru a-l opri să vorbească de orori inutile, ci d. prim-ministru, șeful partidului conservator, care își dă mai mult seama de răspunderea partidului d-sale. D-sa o să aibă dificultăți cu d. Fortunescu și cu alții ca d-sa, ca să-i facă să-și dea seama de ceea ce trebuie să vorbească și ce să nu vorbească.

D. C. *Fortunescu*: Deocamdată d-voastră aveți momente rele.

D. V. BRĂTIANU: D-lor vă spuneam că am căutat să citesc, am căutat singur să-mi clasez cunoștințele căpătate și să văd de ce putusem să mă înșel, cum m'am înșelat?

Cred, că importanța Țării noastre, din punct de vedere politic și din punct de vedere economic, este, nu zic împătrită, dar este însutită, prin faptul situațiunii ei la gurile Dunărei.

Rolul nostru este cam la fel cu al

Elveției, care are un rol internațional important. Existența ei a fost salvată, și deși stat mic a devenit unul din statele cele dintâi din Europa, prin faptul, că a fost situată în mijlocul Europei pe creștetul Alpilor. Era o situațiune geografică excepțională, care îi permitea să joace acest rol, asemănător cu acel al Belgiei și Olandei la gurile Rinului și la cele ale Escautului.

Noi, datorăm Dunărei situațiunea noastră și din trecut, atunci când am fost brâul ocrotitor contra invaziunii barbare și de acum, când luptele dintre popoare se duc pe terenul economic.

Dar d-lor, ce este Dunărea pentru noi? Este Dunărea pentru noi numai fluviul care ne desparte la hotarul de miază-zi?

Ea d-lor, va fi calea internațională cea mai frumoasă din Europa în ziua când se vor desvolta toate popoarele de pe malurile ei.

La 1878, când ni s'a luat Basarabia și ni s'a dat Dobrogea, ni s'a dat această provincie ca o consecință a unor mari interese europene: Trebuia ca gurile Dunărei să fie în mâna României, adică a unui popor, care putea să dea garanții

pentru libertatea de navigație a acestui fluviu.

Trebuie cu toții să fim convinși, că viața noastră de stat nu poate să aibă loc, dacă nu vom avea totdeauna Dunărea liberă pentru toți și gurile în mâinile noastre.

În ziua când ni s'ar lua gurile Dunărei, vom fi un stat perdut!

Dar cum să păstrăm noi Dunărea? Înainte de 1878 am păstrat o eșire prin o singură gură prin Basarabia. După ce ni s'a luat această provincie, o păstrăm prin Dobrogea.

Dar noi astăzi o păstrăm mult mai bine prin ceastele maritime ale Dobrogei, care sunt mult mai lungi, prin portul Constanța și prin faptul că avem în stăpânirea noastră cele trei guri.

Am cercetat, am consultat în deosebi un memoriu făcut de un ofițer foarte distins și care m'a luminat cu totul asupra putinței de a păstra Dobrogea. Am recitat și discuțiunile care au fost cu ocaziunea luării Arab-Tabiei și aplicării tratatului dela Berlin cu privire la fruntaria noastră de Sud. M'am convins că față cu revendicările cari existau asupra ei, dacă voim să păstrăm Dobrogea în

condițiuni normale de trai cu vecinii, trebuie să facem o rectificare de frontieră.

Se vorbea atunci de compensațiuni teritoriale, de hegemonie, de răscumpărare de suflete, de diferite teorii pentru a ajunge la satisfacerea necesității noastre de a avea Dobrogea asigurată: Nu trebuia să cerem un teritoriu nou decât pentru apărarea Dobrogei față de revendicările care veneau dela Sud. Această apărare era justificată.

Dar nu aveam cu toții în destul de clară în conștiința noastră năzuința vecinilor noștri ca să se reia această provincie. Ar fi trebuit pentru formarea conștiinței naționale, să se publice în sute și mii de exemplare harta, care se dădea soldaților bulgari și în care Dobrogea era trecută între aspirațiunile viitoare ale Bulgarilor.

Și în asemenea circumstanțe se puneă întrebarea cum să apărăm Dobrogea? În condițiunile în care eram, adică cu un singur fir de legătură cum era linia ferată București-Constanța, care lega Dobrogea întreagă de restul țării. De aceea și acele cereri atât de persistente, cu ocaziunea Arab-Tabiei, ca noi să putem avea Silistra, pentru a putea face un pod,

spre a lega această provincie prin o a doua linie cu Țara Românească. Între Cerna-Vodă-Constanța și între fruntaria Ostro Mangalia neavând decât un mic teritoriu, eram într'o situațiune de inferioritate vădită, fiindcă nu aveam putința să concentrăm acolo armatele necesare pentru a face față unui atac dela Sud. Trebuia să facem un pod la Hârșova, să îndepărtăm trupele noastre de linia Cerna-Vodă-Constanța, fiindcă între această cale ferată și fruntarie eram în neputință de a desfășura mai mult de un corp sau două de armată.

Acesta era situațiunea noastră de atunci. Și nu noi am pus chestiunea rectificării, au pus-o revendicările vecinilor noștri dela Sud. din care a decurs nevoia de apărare a gurilor Dunărei.

De aceia nu trebuia să se ceară linia Rusciuk-Varna căci atunci în adevăr se cerea compensațiune teritorială. Acum nu mai se puneă nici chestiunea Silistrei, ca la 1878, când linia de hotar era fixată prin tratatul dela Berlin, pentru facerea unui singur pod; ne trebuia o zonă mai depărtată pentru apărarea gurilor Dunărei și zona aceia suficient de largă pentru ca între linia Cernavodă-Con-

stanța și acel nou hotar, să putem face un nou pod și o nouă linie de legătură cu restul țării pentru concentrarea armatelor noastre.

De aceia, dela început, partidul liberal a fost convins că nu Silistra, că nu o rectificare mică sau numai la mare sau a triunghiurilor ce intrau în hotarul cel vechiu, ci numai linia Turtucaia-Balcic putea satisface nevoile noastre reale, că fără această linie eram încă în starea de inferioritate în care fusesem și până aci.

D. Take Inescu și guvernul a rămas însă până la mobilizare cu aceleași idei pacifiste dinainte și cu aceleași nehotărâri asupra celor ce trebuia să cerem.

Dar d-lor, o altă chestiune care se punea când aliații desființau statul-quo, era chestiunea echilibrului balcanic care trebuia să fie a două grijă de căpetenie a noastră. Echilibrul balcanic se punea el sub forma unei chestiuni de amor propriu al nostru, sau numai sub forma unei chestiuni de hegemonie cum se zicea deunăzi la Senat? Nu cred!

(D. C. *Cantacuzino-Paşcanu*, președintele Adunării, ocupă fotoliul presidential).

Noi am avut un rol special în Orien-

tul Europei, țara românească a fost avangarda și apărătoarea civilizației în regiunile acestea, și prin urmare d-lor, prin acest trecut avem de păstrat pentru viitor un rol preponderent care depinde în primul rând nu de tăria celorlalți, dar de hărnicia noastră.

Dar echilibrul balcanic se pune și din alt punct de vedere: al intereselor noastre politice și economice în tot Orientul. Deținători ai gurilor Dunărei, să nu uităm că acest fluviu se scurge într'o mare închisă; nu ne putem deci desinteresa de cine deține strâmtoarele, de soarta Constantinopolului și nici de toată politica mării Mediterane în partea orientală a acestui basin. Acesta este un interes real al nostru în echilibrul balcanic.

Recitind din nou istoria Bulgariei, pe care o învățasem în școală, mi-am reamintit că poporul acesta nu este un popor născut la 77—78, că el are un trecut glorios, că și Simeon cel Mare și Samuel, și Ioanițiu își schimbaseră titlul de knej în cel de țar și că aveau o politică imperialistă. Unul din ei scria Papei Inocențiu al III: „Ce caută Latinii la Constantinopole, fiindcă noi suntem

moștenitorii imperiului Bizantin, noi avem drepturi asupra Țarigradului". Ei căutau să-și organizeze o biserică a lor, fiindcă știau că la Constantinopol Împăratul nu putea exista fără patriarh. A fost o luptă de mai multe secole în care Bulgarii treceau când la biserica orientală când la cea occidentală, după cum aveau speranțe să obțină un patriarh la Prilep, la Ocrida sau la Târnova. Unii din țări cereau împăratului dela Bizanț titlul lor de Vasilevs. Aceasta era politica veche bulgărească.

De aceea dacă reamintindu-ne aceste date revedem harta recentă după care revendicările Bulgariei se întindeau dela coastele Mării Adriatice până la coastele Egee, și la gurile Dunărei, ne explicăm ușor aceste năzuințe bazate pe politica imperialistă din trecut.

Când prinurmăre se pune chestiunea Orientului, noi nu trebuia să uităm nici trecutul acestei națiuni, nici aspirațiunile puternice ale Regelui care își luase titlul de Țar al Bulgarilor.

Echilibrul balcanic, nu se punea pentru noi numai din punctul de vedere al unei simple egemonii, dar dintr'un interes real, pentru apărarea rolului nostru

economic și politic în Orient, și mai ales împrejurul regimului strâmtorilor dela Bosfor și Dardanele.

Dar d-lor, mai aveam un al treilea interes în desfășurarea evenimentelor din Balcani, pe care din nefericire pacea dela București nu l-a rezolvat în mod complet pentru noi. Profit de ocazie să recunosc, că în ceace privește interesele noastre pacea dela București a rezolvat conform dorințelor tuturor cele două dintâi puncte de care am vorbit; cu o mică rezervă asupra liniei Turtucaia-Balcic, — nu intru în detalii — care se putea lăsa cu puțin mai la sud, pentru o asigurare mai lesne a apărării noastre. Dar în chestiunea aromână prin neurmărirea ei la timp, s'a stabilit un regim care va lăsa de dorit. El nu va depinde — să nu ne facem iluzii — de tratatele făcute, ci numai de interesul care va lega statele în care vor fi acei Români, de ale statului nostru. Câtă vreme acel interes va fi mare, cred că vom avea tot ajutorul lor pentru Românii de acolo; când interesul nu va mai fi acelaș, mi-e teamă că situațiunea fraților noștri de acolo va suferi.

Domnilor, acestea erau bazele — așa putea zice — ale politicei noastre externe

imediate. Dar în ceiace privește procedura noastră, pentru a ajunge la îndeplinirea acestei politice, n'am avut noi să tragem nici un învățământ? Nu am făcut nici o greșală în acțiunea noastră trecută? Cred că da.

Ne-am cristalizat în formule învechite, în formule care la un moment puteau corespunde unei situațiuni politice; dar și pe acelea le-am strâmbat în parte. Situațiunea dela 1878 și până la 1890 în Europa, era cu totul alta decât aceia care este astăzi. Atunci Germania formase tripla alianță, Bismark era a tot puternic în Europa; Rusia, și după cum arată d. Duca în discursul d-sale de dăunăzi, Rusia, sub Alexandru al III-lea avea o politică panslavistă, foarte energică și agresivă. Se impunea țarei noastre o apărare imediată în contra acestor tendințe. Această situație era cu atât mai primejdioasă cu cât la Sud, armata bulgărească și toată Bulgaria era condusă de organele directe ale imperiului rusesc. Eram deci între două popoare ostile nouă, și ne trebuia o apărare imediată. Se impunea o anume politică reprezentată prin fortificațiile dela București și cele dela Focșani-Nămoloasa-Galați. Am avut în

aceeași epocă un început de organizare a marinei noastre, care însă n'a mai fost continuată pe urmă.

Dar Europa de astăzi mai este ea Europa lui Bismark? Nu. Nu numai că s'au schimbat alianțele cele mari, fiindcă față de tripla alianță avem astăzi tripla înțelegere, dar chiar în limita acestor alianțe statele cele mari au început să nu mai păstreze acestor tratate aceeași rigiditate. În afară de ele s'au făcut înțelegeri pe interese speciale. Noi am uitat cu totul această nouă fază a relațiilor internaționale, adică a înțelegerii speciale pe anumite puncte. Dar ca să fiu mai bine înțeles voi lua câteva exemple: la Algesiras când s'a pus chestiunea Marocului, Austria a susținut Franța deși făcea parte din tripla alianță. Când s'a anexat în mod definitiv Bosnia și Herțegovina, Austria și Bulgaria au fost de o parte, Rusia și Italia au fost de alta. În politica Mediteraneană, Italia a avut până acum în urmă, o politică în concordanță cu politica Angliei și Franței. Cu ocazia războiului din Libia Italia din tripla alianță s'a luptat cu Turcia, ale cărei relațiuni cu Germania sunt foarte cunoscute.

S'a lărgit cadrul alianțelor prin înțelegeri speciale, cari s'au făcut, între diferite state. Noi chiar am uitat ce am făcut în trecut. Deși apropiați de Germania și Austria, când s'a pus chestiunea Dunării la Londra, am luptat contra Austriei susținuți de Germania. Când am avut războiul vamal cu aceeaș țară Austria, am făcut înțelegere vamală cu Franța și Germania. Acum chiar cu ocaziunea mobilizării și a evenimentelor din urmă din Balcani, am avut proba că am putut întreprinde unele acțiuni ale noastre, în afară de unele alianțe. Știți foarte bine că Franța și Germania au dat Cavala Greciei și că noi am fost susținuți în unele cereri ale noastre de ambele aceste țări. Vedeți ce învățăminte ies din toată această transformare a politicei Europene!

Și domnilor, această politică este cu atât mai necesară, pentru un stat mic, cu cât el trebuie să aibă o independență cât mai mare față de statele vecine, fiindcă ciocnirile de interese poate să fie mult mai puternice și mai dese între vecini.

Cu aceeaș ocaziune am putut să vedem ce este concertul european, ce în-

semnează *statu-quo*, ce este pacea generală.

Ne-am închipuit că concertul european este un areopag de judecători imparțiali, care hotăresc fără nici un interes propriu al lor toate interesele Europei. În dosul fiecărui membru al acestui areopag adeseori există însă un interes foarte meșchin. Anglia în 1878 când se trata la Berlin, și luase apărarea noastră, ne-a părăsit fiindcă a făcut o înțelegere, care s'a publicat ulterior, asupra insulei Cypru cu Turcia. La Reischadt, Austria și Rusia făcuse o înțelegere secretă anterioară războiului turco-rus. Dar acum în urmă Rusia nu presidase în tăcere la încheierea alianței Balcanice?

În aceste condiții, când vedem că la încheierile acestui tribunal al Puterilor, nu poate presida interesul general, era bine să ajungem la mediațiunea dela Petersburg? Cred că nu, și nu, mai ales, dacă citiam istoria din trecut. D. prim-ministru a justificat primirea mediațiunii pe baza tratatului dela Haga. Dacă ar fi citit desbaterile acelei conferințe, ar fi văzut că punctul de vedere român, când s'a făcut acel tratat, a fost cu to-

tul altul, decât acela pe care l-a primit, cu ocazia protocolului.

După cum spunea d-l ministru de interne, ați primit un adevărat arbitragiu. Să citiți care a fost atitudinea trimisului extraordinar român la Haga, d. Beldiman, și veți vedea cât a luptat, ca să nu se pună arbitragiul obligator, care pune statele cele mici într'o stare de inferioritate. Resultatul l'ați văzut, a fost o înțelegere a Puterilor, pentru încătușarea României.

Dar d-lor era ceva nou în atitudinea pe care o cerem? Nu. Iată ce spunea Ion Brătianu la 1877 în ziua proclamării independenței și declarării războiului:

„Cum? România este ea opera foarfecelor diplomației europene? Cum? Nu i-am dat noi singuri României caracterul ei național? Glasurile eroilor noștri, dacă ei ar reînvia, nu ar proclama ele oare acelaș lucru? Aceasta este România?”

„Aduc omagiile mele tratatelor, ți-u la ele, le respect, Dar să nu mi să zică că toată existența noastră are de temei tratatele. Nu primesc aceasta. Națiunea română n'o primește.

„Existența noastră, rațiunea noastră de a fi, *să o căutăm în propria noastră vite-*

„*Națiunile trebuie să se afirme dacă ele doresc să figureze în concertul european*“.

„Și mai departe.

„Credeți dv., că națiunile cele mici trăesc numai grație tratatelor, *grație protecțiilor*? Credeți dv. că Belgia și Elveția stau azi în picioare, că ele au o viață și o individualitate proprie atât de dezvoltate, *numai grație milei și condescendenței puterilor streine!*“

„Vă înșelați d-lor, dacă o credeți și nu este bine să obișnuși țara să creadă că ea trăește numai grație sprijinilor străinului și bunei sale voințe să ne lase să trăim“. Cred că dacă ar fi citit aceste rânduri atunci când îi venea propunerea de arbitraj, d. Maiorescu nu ar fi primit-o.

Ion Brătianu adaoga:

„Noi aceștia pe care îi combateți, n'am voit niciodată ca țara să poată crede un astfel de lucru; nu am voit nici chiar în momentele când eram zdrobiți, desarmați desorganizați; am zis totdeauna țarei să se bizuiască pe ea însăși, căci, *numai popoarele cari au conștiința de ele însăși pot să propășească*“.

D-lor, reproduc aceste cuvinte, nu fiindcă sunt ale lui I. Brătianu, dar fiindcă

erau ale unui prim-ministru în funcțiune într'un moment când țara noastră era încă sub suzeranitatea unei puteri și fiindcă nu era numai părerea lui, dar atmosfera în care trăia țara românească la 1877.

Dar d-lor, Puterile cele mari, ne cereau ele o politică subjugată? Nu cred. Să-mi dați voie să citesc ceea ce guvernul lui Bismark spunea la 1887 lui I. Brătianu, prin ministrul nostru dela Berlin:

„Guvernul german nu pretinde nici de cum ca România să urmeze față de Rusia și Bulgaria, o atitudine identică cu a Germaniei.

„Axioma neschimbată a politicei germane este *că fiecare este chemat să vegheze cu toate forțele sale la propriile sale interese și numai la interesele sale*“ (și politica Germaniei a fost mereu aceeași).

„Politica germană a atins un înalt grad de perfecționare în aplicațiunea acestui principiu, de un *egoism legitim*“.

„Guvernul german *înțelege ca și alții să facă la fel*“.

„In rezumat, guvernul nu ne cere ca noi să subordonăm *interesele țării și ale*

FUNDAȚIA
CAROL
BENEDICTINENEA UN

națiunii intereselor germane". (Convenția consulară cu Germania).

„Din contra, *apărarea fără preget, tenace și în același timp cumpătată a intereselor țării* — astfel cum s'a făcut cu Austro-Ungaria — *nu poate decât să crească încrederea și considerațiunea de care guvernul român se bucură la Berlin*".

„Această încredere și această considerație, astfel după cum am putut din nou să ne convingem cu ocazia ultimelor negocieri comerciale, politica germană *n'o împărțește decât celor cari dau probe de vitalitate, de energie și de cumițenie în apărarea intereselor statului, celor cari nu lasă să fie nici exploatați, nici utilizați și arată astfel că sunt factori reali și siguri*".

Care este învățământul, pe care trebuie să-l tragem din această cercetare?

Opiniunea publică s'a luminat s'a format un procesus, care a făcut că la Ianuarie ea să fie complect lămurită asupra nevoilor noastre; la acea epocă era mai luminată chiar decât guvernul. Și de aci o luptă continuă, între ea și guvern, dela Ianuarie până la mobilizare

când izbânda conștiinței naționale își găsește ultima expresie în acest act.

D-lor, primul învățământ pe care trebuie să-l tragem din marile greutăți prin cari am trecut este că; directivele mari ale politicei noastre externe trebuie să facă parte din patrimoniul național; că dacă soluțiile momentului pot fi apanajul unui cerc mai restrâns, conștiința publică trebuie să fie luminată în totdeauna asupra intereselor reale ale neamului. În această conștiință putem găsi asigurarea că aceste interese vor fi totdeauna bine servite.

Al doilea învățământ este: ce trebuie să fie politica unui stat ca al nostru. Dacă avem interese generale cari ne conduc să ne apropiem de anume grupări, prima condițiune ca această apropiere să nu fie o subjugare este să permită și o servire a intereselor noastre speciale, cum o fac și statele celelalte.

Ședința se suspendă pentru 5 minute).

D. *Președinte*: Ședința este redeschisă, d. Brătianu are cuvântul.

Domnilor,

Am arătat cari erau după părerea mea învățămintele de tras din sbuciumările

prin care am trecut și din succesul pe care l-am avut în politica noastră externă. În afară însă de aceste învățăminte sunt altele tot așa de importante, pentru viața noastră internă.

Războiul balcanic ne-a arătat o stare de frământare care s'a încheiat în parte prin tratatul dela București; dar de sigur că vor trebui încă multe eforturi pentru a asigura regimul stabilit.

Nu numai în regiunile noastre, dar, în întreaga Europă a fost o sguđuitură generală, și se pare că războiul balcanic e numai preludiul unor evenimente grave, care au tendința să se concentreze mai cu seamă în regiunile cari ne interesează pe noi. Acțiunea statelor balcanice și a unora din Puteri care altădată se învârtea împrejurul chestiunii Macedoniei, se manifestă acum în chestiunea Dardanelelor, în aceia a Constantinopolului, sub forma de reforme și căi ferate în Armenia, Anatolia și Siria, și chiar sub forma de revendicări economice în Persia și în Arabia.

Din desfășurarea evenimentelor din urmă trebuie să tragem nu numai învățăminte pentru pregătirea diplomatică pe care să o avem, dar și în privința încor-

dărei continue, indispensabile pentru apărarea intereselor noastre.

Nu mai poate fi vorba azi de o diplomatie reprezentativă ca aceia de altă dată a lui Metternich, în care combinațiile și intrigile politice formau principala ei activitate; diplomația a luat un caracter mai legat de viața statului modern și în special de chestiunile economice. Acțiunea diplomatică a statelor Mari se învârtește după cum vedeți, în Asia Mică împrejurul căilor ferate ale Bagdatului, ale Siriei și ale Armeniei. Austria, care a renunțat la Sangiac, dă revendicărilor ei forma de intervențiune în chestiunea căilor ferate orientale; Italia nu părăsește insulele Mării Egee și nu va recunoaște în întregul lui tratatul dela Ouchy decât atunci când va obține un drum de fer în Asia Minoră, și va păstra un mijloc de amestec în Mediterana Orientală.

D. ministru de externe ar trebui să tragă și de aci un învățământ pentru organizarea și întărirea corpului nostru diplomatic, pentru desvoltarea unei atențiuni mai încordate a acelu corp, asupra intereselor țării noastre.

Să-mi dați voe, să vă împărtășesc un caz personal, care în acel moment încă

m'a îngrijit foarte tare, dar care mă îngrijește și mai mult după discursul d-lui ministru de externe la Senat. Eram la o sărbătoare de familie la 16 Septembrie din anul trecut. Mobilizarea aliaților a avut loc a doua zi la 17. Trei miniștri plenipotențieri erau prezenți la acea serbare: cel dela Athena, Sofia și Viena. Întrebăm pe unul din ei, ce zice despre pregătirile Bulgariei? Mi-a răspuns pe franțuzește: „c'est du bluff“. A doua zi când am aflat mobilizarea aliaților am crezut că ministrul dela Sofia a pățit ca și alți membrii ai corpului diplomatic; secretele au fost așa de bine păstrate încât nu a putut afla nimic din pregătirile serioase ce se făceau.

Dar de atunci încoace d. ministru de externe ne-a spus acum câteva zile la Senat, că în luna lui Iunie știa de alianța statelor balcanice.

Era oare permis d-lui ministru de externe să nu fi comunicat cel puțin în mod confidențial miniștrilor dela Sofia, Athena sau Viena care era situația în Balcani și că locul lor nu era în București în acele momente?

Negreșit că el poate conduce dela București politica externă a țării, însă nu

o poate face în mod temeinic, decât dacă stă în strânsă legătură cu reprezentanții noștri din fiecare stat.

Una din lipsurile mari ale acțiunii noastre a fost că nu s'au ținut miniștrii din afară în curent cu evenimentele și cu tratările cari aveau loc.

Dar, domnilor, este necesar să se facă această încordare a acțiunii noastre diplomatice, fiindcă după cum arătam mergem la o transformare și a caracterului general al alianțelor europene și la relații noi ale unor state care pot pune în joc și alte interese ale noastre.

În toate statele și cele mari și cele mici, să face o pregătire generală a armatei. Imi reamintesc afirmația d-lui prim-ministru, că în luna Decembrie când aliații încetaseră primul război țara nu era pregătită.

Trebue în viitor să fim gata spre a putea face față oricăror evenimente din afară.

De aceea să-mi dați voe să arăt ce trebue să fie o armată modernă. Este ea, cum zicea un deputat ieri, o cheltuială de lux, dar necesară? Altă dată poate; astăzi însă prin transformarea modernă a armatelor, ele sunt strâns legate de

viața întreagă a popoarelor; organizarea armatei este în acelaș timp organizarea statului întreg.

Am avut în Iunie trecut o imagină cu totul plastică de aceia ce este o oaste modernă. Această oglindă au avut-o toți cei cari au văzut șirurile lungi de trupe și convoaiele de care, cari porneau spre Bulgaria. A apărut legătura intimă care era între soldatul rezervist care se ducea să-și ia arma și secerătorul care-și părea câmpul, sau muncitorul care lăsa atelierul. Este o trecere de odată a săteanului sau lucrătorului dela oraș, în rândurile soldaților; ei trebuie să facă față din primul moment chiar la nevoile armatei și ale țării. Se vedea legătura materială și sufletească care este între popor și armată, mai cu seamă de când s'a introdus regimul de doi ani.

Iar în convoiurile acele lungi de care, încărcate cu saci de grâu, de făină, de pachete de fân, în cârdurile de vite ce urmau trupele, apărarea imaginea întreagă a vieții economice a țării, cu toate bogățiile și sărăciile ei. Ele arătau cât de legată este viața unei armate de bogăția țării și cum această bogăție dădea putința trupelor să plece liniștite la

datorie. (Aplauze pe băncile minorității).

Pregătirea unei armate moderne, este prin urmare, domnilor, pregătirea sub toate formele posibile, și materialicește și sufletește a întregului popor.

O armată modernă se compune dintr'o parte moartă, armamentul, și una vie, trupa, ofițerii și soldații.

Armamentul nu este desigur o cheltuială inutilă sau de lux, fiind absolut necesară; ea nu este însă o cheltuială productivă pentru timpul de pace, utilitatea ei apărând numai în timp de război; ea este însă strâns legată de starea financiară a țării. Armament, fortificațiuni, marină de războiu, nu depind decât de prevedere în administrarea unor finanțe bune, De aceea, deunăzi, când d. ministru de finanțe ne spunea că suntem țară bogată și că putem cheltui pentru palate, îi răspundeam că nu cred, că suntem o țară bogată, fiindcă lipsurile țării sunt încă foarte mari și în special în trei direcțiuni, în învățământ, în armată și în organizațiunea transporturilor.

Dar în afară de partea moartă, armata are o parte vie compusă din soldați și ofițeri, cărora trebuie să li se îngrijească trupul și sufletul.

În armatele moderne, și în special în armata noastră, în care proporția rezervei este așa de mare, e o legătură foarte strânsă între rezervist și soldat. Cel dintâiu trebuie să fie trupește puternic pentru că dela câmp sau dela atelier trece direct în armată care pleacă în câteva zile pe câmpul de operațiuni.

Ofițerul de rezervă, chiar dacă ar fi pregătit din punctul de vedere al științei lui militare, trebuie să fie gata să reziste la marșurile lungi pe care trebuie să le facă a doua zi de mobilizare.

Este o chestiune de educațiune fizică căreia trebui să-i dăm toată atențiunea.

Trebuie nu numai să avem o organizare în școală pentru întărirea fizică a copiilor și a sănătății trupului lor, dar să și pregătim poporul printr'o antrenare continuă, pentru ca în ziua de mâine, să poată face față la marșuri lungi și să aibă oarecare dibăcii speciale, care se cer soldaților.

D. ministru de războiu în comisiunea bugetară, ne spunea că organizează societăți de tir și de gimnastică. Din nefericire nu am văzut nimic până acum.

D. *general Hârjeu*, ministrul de răs-

boiu: Proiectul de lege și toate lucrările sunt gata.

D. *Gh. Ghibănescu*: Funcționează la școalele normale.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: D-le Ghibănescu, nu e vorba numai de școalele normale. Este nevoie ca această pregătire să fie făcută și în școala normală, dar aceasta nu este destul; trebuie tot poporul să fie astfel organizat. Mă uitam deunăzi cu durere la modul cum sunt organizate la noi chiar, școlile străine din acest punct de vedere.

Nu este vorba de organizarea greșită pe care o făcuse d. M. Vlădescu, ci de aceea care trebuie să desvolte pe lângă sentimentul militar, și puterea fizică și dibăcia la oricare adolescent.

Societățile de sport, gimnastică și tir, sunt strâns legate de nevoile armatei, întărind în același timp sănătatea fizică a poporului.

D. *general C. Hârjeu*, ministru de războiu: Proiectul pe care vi-l promisesem, este complet gata, și cred să-l aduc Corpurilor legiuitoare spre a-l studia și a-l vota.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: D-le ministru, această acțiune pentru a fi com-

plectă depinde și de ministerul de interne, dar mai ales de acel al instrucțiunii publice.

D. *general C. Hârjeu*, ministru de războiu: Sunt absolut de aceleaș vederi.

D. *Take Ionescu*, ministru de interne: Se începuse odată dar s'a tăiat începutul.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Voiți să luați apărarea d-lui Vlădescu? Dar concepțiunea micilor dorobanți cum o realizase d-sa era greșită. Punea această mișcare bazată pe educație sub conducerea ofițerilor în retragere cari se făceau stăpânii școalei. Sergenți majori, fără nici o pregătire, fără nici o cultură pedagogică, făceau educația copiilor.

Această educație modernă a inițiativei copiilor din școală, se face în Anglia, în Germania, și acum a început și în Franța, dar este întocmită cu totul pe alte baze, învățătorul fiind acela care are rolul principal.

D. *M. Vlădescu*: Aceasta, d-le Brătianu, era chestiune de buget.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: A fost o idee foarte bună însă pe care a-ți compromis-o printr'o măsură, dați-mi voe s'o spun, pripită, și o organizație insuficientă.

D. *Mișu Săulescu*: Luați angajamentul s'o aduceți d-v.

D. *S. Mehedinți*: A trecut legea, ca normalişti să fie instructori fără ofițeri de rezervă.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Dar nu e numai chestiunea normaliştilor. Această organizare trebuie făcută și în învățământul secundar, și chiar în cel superior ca și în cel primar. Ea coprinde antrenarea fizică în legătură cu întregul nostru învățământ.

D. *Take Ionescu*, ministru de interne: Eu când am făcut liceul internat dela Iași, am introdus exercițiile militare și voiam, — chiar i-am îmbrăcat în uniformă, — nu numai să-i scoatem la instrucție, dar la întâi Septembrie voiam să-i scoată la câmp ca să stea 10—15 zile, afară la câmp, să meargă în aer și să facă exerciții.

Voci: Să se facă, aprobăm.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: D-lor, unele întreruperi, mă silesc să rectific, sau să complectez, și să fiu astfel prea lung. Să-mi dați voe să refac o declarație fiindcă sunt sigur că mulți dintre d-voastră nu mai mă vor întrerupe. Când am început prima parte a acestei cuvân-

tări am declarat că dacă reamintesc unele greșeli, nu o făceam ca să acuz unele partide. Am spus dela început, că avem și noi, aveți și d-stră, are țara întreagă și mai cu seamă pătura conducătoare, greșelile ei.

D. *N. Pop*: D-stră le recunoașteți pe ale d-voastră; dar noi nu le recunoaștem pe ale noastre?

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Noi le recunoaștem: și trebuie să ne mărturisim păcatele după cele ce s'au întâmplat. E o probă de conștiință că recunoaștem, și acei cari nu o fac, trebuie să fie orbiți de pasiune sau de îngâmfare.

Dar d-lor, afară de întărirea fizică a soldatului e nevoie de a se realiza și aceia a sufletului său. Aceasta se face în primul rând în școală, prin dezvoltarea conștiinței unui trecut glorios și unei mari meniri în viitor. Avem în Bulgaria o probă de ce a putut face această educație a sufletului și cum conștiința trecutului i-a dus la primele lor victorii: Aci iarăși avem o lipsă mare. Imi pare rău că d. ministru al instrucțiunii publice nu e aici; ași fi voit să fie prezinte.

Voci: E aici.

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Avem o

lipsă mare în învățământul fetelor și în educația mamelor viitoare, prin pregătirea sufletească care se face aceloră cari într'o zi vor trebui să insufle copiilor simțimintele patriotice. Din această insuficiență a învățământului fetelor, s'a putut alcătui la noi și organiza un întreg învățământ în afară de stat, un învățământ care nu e național.

Educațiunea viitoarelor mame românce se formează sub portretul împăraților streini sau sub icoanele altor religii. (Aplauze).

D-lor, dacă educațiunea este atât de strâns legată de școală, ea poate fi însă întărită prin activitatea post școlară. Educațiunea sufletului se făurește nu numai prin întărirea simțimântului trecutului; ea se face și prin desvoltarea în școală a conștiinței datoriei și a obiceiului de muncă, a educațiunei muncii. Un popor care nu muncește, nu poate da o armată zdravănă. Și aci vă atrag atențiunea asupra unei foarte mari slăbiciuni dela noi: Slăbirea puterei de muncă și conștiinței de datorie, în deosebi la pătura conducătoare. Nu înțeleg aci numai pe cei câțiva înstăriți, dar și pe cei aproape 200.000 de funcționari ai statului și ai

administrațiunilor publice, a căror educație de muncă slăbește pe zi ce trece, din cauza modului cum sunt conduse administrațiunile noastre.

Voci: Bravo! (Aplauze).

D. VINTILĂ BRĂTIANU: Mulți din aceștia vor trece mâine dela birou în rândurile armatei ca ofițeri de rezervă. Ducând acolo starea sufletească din administrațiunile publice, nu vor putea da pildă muncii, ordinei și a conștiinței datoriei atât de necesară cadrelor armatei. Ei nu își vor putea transforma sufletul dintr'o zi într'alta.

Un ofițer, cu care fusesem la Cervenibreg în Bulgaria, îmi spunea că soldatul nostru nu poate fi condus cu blândețe, că trebuie față de el o disciplină de fer. Îmi dădea ca exemplu ce se întâmpla la mâncarea fructelor, cari erau oprite atunci din cauza holerei. De câte ori regimentul trecea pe lângă un pom, era cu neputință de a opri pe soldați de a nu mânca fructe necoapte.

Eu îl întrebam: Credeți dv., când aveți atâtea să învățați pe soldați, că-i veți putea face în doi ani de zile, cât timp el stă în armată, și această educațiune atât de necesară?

Nu! Această educațiune de disciplină internă trebuie să se dea copilului încă din școală.

Prin obișnuirea de timpuriu cu munca, cu împlinirea regulată a datoriei, prin sădirea în sufletul școlarilor a stăpânirii de sine, a spiritului de sacrificiu, se pregătește armata viitoare de soldați conștiincioși.

De aceea, nu învinuesc pe funcționari că nu'și fac datoria, dar mă ridic în contra sistemului general care există și învinuesc mai întâiu pe cei mari, cari nu știu să dea exemplul. (Aplauze din partea opoziției).

Dar, d-lor, să luăm pilda altor popoare. Ce au făcut ele pentru pregătirea sufletească necesară războiului?

Ele au făcut educațiunea ofensivă a poporului, prin desvoltarea inițiativei sub toate formele posibile, prin munca legată de această inițiativă. În această privință putem găsi o pildă frumoasă în ceea ce a făcut statul german. Dacă el are astăzi o armată puternică, aceasta o datorește nu numai faptului că are ofițeri buni și soldați bine instruiți și sănătoși trupește și sufletește, dar fiindcă are un popor care în activitatea lui de tot felul, are

încredere în el însuși și dă acestei activități un caracter ofensiv, Acest caracter ofensiv al poporului german se vede în industrie, unde el a înlocuit în multe părți pe cel englez a cărui inițiativă era cea dintâiu din lume.

Aci răspund la unele acuzațiuni cari se aduceau activității noastre economice, și răspund cu atât mai lesne, cu cât d. prim-ministru, într'o cuvântare recunoștea acum câteva zile că Românii trebuie să participe la viața economică a acestei țări. Nu prin Români împiegați și lucrători ai societăților străine, nu prin Români neîncrezători în putința lor de a participa la viața țării sub toate formele ei, puteți desvolta acest spirit de inițiativă și ofensivă de care vă vorbesc, și care este atât de indispensabil armatei.

Dar, d-lor, în afară de educațiunea pe care o poate face școala, mai trebuie să ținem seamă de starea sufletească actuală a poporului. Ea nu este datorită numai timpurilor prin care trecem, ci este rămășița unui întreg trecut care plămădește sufletul chiar, al acestui popor.

Aci trebuie să fie una din grijile cele mai mari ale noastre, căci aci este slăbiciunea noastră cea mare.

Care este această stare sufletească a populațiunii celei mai numeroase din statul nostru? Din ea poate va izvorâ la un moment dat energia care să întărească armata sau din contră primejdia care să o slăbească?

Nu ași fi vorbit de aceste slăbiciuni, dacă dela această tribună unii oratori nu s'ar fi arătat surprinși de avântul pe care l-au constatat în mobilizare. A fost prin urmare o îndoială la câțiva, că acest avânt nu s'ar fi putut produce.

Fiul clăcașului de ieri nu poate uita trecutul părinților săi. Am avut o perioadă eroică, când poporul acesta era încheșat la o laltă; epoca lui Ștefan, a lui Mircea cel Bătrân și chiar până la un punct a lui Mihai Viteazul; dar pe urmă a venit alta de nenorociri care nu putea să nu aibă influențe adânci și imediate asupra stărei și sufletești și morale a poporului nostru; este epoca fanariotă, epoca de subjugare streină, în care țăranul se vedea deslipit de clasa conducătoare. În această perioadă, care a durat mai bine de un secol, care era situațiunea lui? El nu mai vedea în boerul de altădată pe căpitanul care'l ducea la luptă și cu care împărțea și victoriile și

toate primejdiile. El vedea în locul lui pe acel strein parvenit, pe care'l numea *ciocoi*, și care venise în clientela domnilor fanarioți. Acestor streini li se împărțeau pământurile, boeriile și slujbele.

Mai mult, cu înlesnirea de adaptațiune a poporului nostru, în această stare nenorocită, mulți din boerii de baștină, luau limba și apucăturile asupritorilor streini și prin înrudiri se confundau cu ei.

În această atmosferă s'a făcut acea deslipire sufletească dintre poporul cel mare și clasa conducătoare. Ea este o consecință imediată a trecutului nostru, și în special a epocii fanarioților. În concepția poporului nostru, s'a făurit credința că sus există o oligarhie streină și streină de interesele lui.

Poate să avem și noi, generația de azi, o vină în menținerea acestei stări sufletești, dar oricare ar fi această răspundere suntem mai cu seamă victima unui întreg trecut, al trecutului acela de asupri și de înjosiri naționale, în care s'a despărțit pătura de jos de cea de sus.

După ce au plecat fanarioții s'a schimbat această stare? Nu, căci pe de o parte, absenteismul proprietarilor a ținut pe aceștia departe de săteni și de alta

reprezentanții acestor proprietari au rămas tot străini; în Muntenia arendașii greci, iar în Moldova, cei evrei. Și atunci ei au văzut în clasa conducătoare o clasă stăpânitoare, reprezentată iarăși prin oameni de alt neam, sau care vorbeau rău limba lor.

Această desolidalizare a poporului nostru s'a sporit și prin nevoile lui de toate zilele și prin piedicile ce întâlnea pentru a le satisface. Pentru pământul de cultură necesar hranei lui zilnice, țăranul avea nevoie de moșia proprietarului dela care obținea întinderea necesară rare ori în condiții bune, mai adesea grele. Autoritatea publică este reprezentată pentru el prin jandarm, primar, notar și printr'o mulțime de organe, care depind nu de el, dar de bunăvoința proprietarului sau a celor dela orașe.

Această stare n'a putut să nu-i dea convingerea că el n'are destulă dreptate, nici parte în această țară.

Dar în manifestațiunile lui cetățenești? Tot acest caracter de subjugare l-a luat viața lui de toate zilele. În deosebi alegerile comunale care sunt legate de drepturile lui cetățenești directe. Câte încercări nu s'au făcut tocmai ca să se

dea comunelor rurale autonomia pe care o vrem cu toții, și cu toate acestea câte disolvări nu se fac în care țăranul vede nedreptatea celor mai de departe, și știrbirea dreptului lui.

În manifestațiunile lui mai depărtate — căci de viața de județ nu mai vorbesc fiindcă el nu se ocupă de ea — sub ce formă vede el viața mare a statului?

Sub forma colegiului al 3-lea, adică al 3-lea la rând. Nici în această acțiune de ordin mai general el n'a putut să se solidarizeze în destul cu celelalte colegii; astfel s'a agravat și mai tare desolidarizarea.

E vina tuturor, d-lor, dar mai cu seamă a trecutului. Noi cei de azi suntem victime. Față de nevoile cele mari din afară și dinăuntru, generațiunea noastră este astăzi chemată să le rezolve pe toate.

Dar această situațiune grea s'a agravat mai mult prin două fapte. Întâiu prin sporirea deosebirei de averi. Deschiderea gurilor Dunărei a adus la un moment dat o creștere a valorii proprietății. Cine a profitat de ea? Negreșit acei cari puteau să vândă în afară, ceilalți numai în parte. Deosebirea averilor e

mult mai mare astăzi decât altădată. Dintr'o îmbunătățire cu caracter normal a eșit astăzi, prin deosebirea ce s'a sporit, o întărire a răului existent.

O altă circumstanță a sporit și mai mult acest rău. Față cu această situațiune din ce în ce mai primejdioasă, generațiunea noastră n'a fost poate destul de prevăzătoare și n'a luat măsuri din vreme.

D. Pop ne întreba dacă ne recunoaștem greșelile noastre. Cred că dv. ați avut o foarte mare parte din vină, fiindcă v'ați opus reformelor care trebuiau să vină mai de vreme. Situațiunea era să fie alta astăzi și poate că nu ajungeam la răscoalele din 1907.

Dar și noi, partidul național-liberal, am avut o parte de vină fiindcă cu toată opunerea pe care o făceați, trebuia să înfăptuim aceste reforme mai de vreme. (Aplauze).

D-lor, cum să distrugem această stare de spirit, pe care nu trebuie să o ascundem și să avem conștiința de primejdia ei.

Fiindcă s'a adus în discuțiune chestiunea industrială, trebuie și în această privință ca experiența trecutului să ne servească pentru îndrumarea care trebuie să

o dăm acestei noui ramuri de activitate.

Lucrătorul dela oraș e eșit tot din pătura țărănească, și are aceeași stare sufletească care o au și cei dela țară. Cum credeți dv. că o veți putea schimba? Făcându-l să lucreze într'o casă streină sau din (contra, prevăzând, ca această casă să fie într'o zi românească, ca lucrătorul român să se simtă la el acasă?

Cum s'a stabilit industria aceasta nouă?

Șeful industriei e strein, contra-maistrul străin, și numai lucrătorul român. D. Fortunescu care făcea ironie cu privire la o carte publicată de d. Orleanu, fost ministru de industrie, ar fi trebuit să nu se uite numai la titlul cărței, ci să citească ce este înăuntru.

D. C. *Fortunescu*: Am făcut observațiunea că dv. ați împedicat bunele intențiuni cuprinse în cartea d-lui Orleanu.

D. V. BRĂTIANU: D. Fortunescu a spus un lucru — cu permisiunea d-lui președințe dați-mi voe să zic, — inexact. Această legiuire nu a fost împedicată de partidul liberal; contra ei s'a făcut o mișcare ușuratecă și primejdioasă a industriașilor streini. Nu partidul liberal a oprit realizarea acestei legi, ci unii Români împinși de străinii interesați.

În acea carte ați fi putut vedea numai din enunțierea legilor ce se propuneau, care trebuie să fie programul unui partid care se interesează în realitate de soarta maselor muncitoare. Spun aceste lucruri, nu ca să acuz partidul dv., dar ca să nu recădem într'o greșeală ca aceea făcută la 1864 și care a fost repetată cu împrumăturile ulterioare ale țărănilor. Am crezut că numai prin faptul că vom da țăranilor pământ, din moșiile statului, vom schimba toată starea lui de spirit. La 1864, când proprietarii nu au avut îndeștul conștiință de datoria și de interesul lor pentru a participa la aceea legiuire, au dat impresiunea că nu cu ei s'a făcut reforma agrară, dar că s'a făcut cu o lovitură de stat, în contra lor.

Aceasta a fost părerea de rău continuă a acelor cari prevedeau situația grea ce se crea pentru viitor, prin modul cum s'a făcut împrumutarea clăcașilor.

Odată ce avem conștiința acestei mari greșeli, trebuie să ne întrebăm, pentru industria care acum începe, ce regim să stabilim? Foarte bine că s'a făcut case de asigurare pentru accidente și bătrânețe; dar numai aceasta este viața muncitorului: accidente și pensuni de bă-

trânețe? Dar el are o viață zilnică de muncă continuă, care trebuie apărută; muncește în fabrică din zori până seara, și de interesele sănătății lui fizice și morale, de salariile lui nu vă îngrijiți? De aceea d. Orleanu pusese în acea carte două legi, legate strâns una de alta: una era a contractului de muncă, prin care trebuia să se stabilească relațiuni normale, între lucrător și patron; o lege de prevedere pentru asigurarea păcei sociale în stat, față de mișcările de grevă și desordinile cari se pot produce într'o țară, care nu are o organizare legală a grevei.

Dar mai era un proiect de lege în cartea d-lui Orleanu, acela pentru încurajarea industriei naționale. Imi pare rău, că nu e aci d. Nenițescu — autorul legii în vigoare, — căruia i-am spus totdeauna și i-o repet, ori de câte ori voi avea ocazia, că nu e lege mai primejdioasă în principiile ei, decât aceea pe care a făcut-o d-sa.

A desființat toate garanțiile pentru protecția muncii naționale, stabilind protecție în favoarea streinilor, într'o fabrică pe care o vrea streină. Vă închipuiți ce greutate am fi avut în chestia agrară,

dacă aveam s'o resolvăm cu proprietari străini, în loc ca ei să fie români! Este o situație primejdioasă ce creăm pentru viitor poporului și statului nostru. Ea trebuie să ne îngrijească.

Interesele lucrătorilor se pun deci nu numai sub formă de asigurare; dar și sub forma contractului de muncă și sub forma de protejare a muncii naționale sub toate aspectele ei.

Politica noastră economică nu e o politică, cum ați zis, pentru capitaliști, e o politică de prevedere națională, de inițiativă națională, de încredere națională în forțele vii ale acestei țări, de putința noastră de a merge prin noi înșine sub toate formele de activitate sănătoasă posibile.

Noi am dori din tot sufletul, cum cerea și d. prim-ministru, ca această politică să nu fie a unui singur partid. Prin importanța ei, ea trebuie să fie politica națională a tuturor partidelor. Am fi greșit noi ceva, în procedura ce am urmat, faceți mai bine ca noi, nu distrugeți ce am făcut pentru a da încredere acestui popor în putința lui de a fi stăpân în casa lui.

Dar d-lor, cum să se schimbe acea

stare de spirit din masa cea mare a poporului nostru?

S'au făcut încercări.

Ea este prea întinsă și prea adâncă pentru ca îndreptarea să se poată face printr'o singură măsură. Fiecare funcționar dela cel mai mic până la ministru, care caută să facă dreptate pentru masa cea mare, lucrează pentru împăciuirea generală. Dreptatea pe care o dai celui mai slab, în situațiunea de spirit în care îl găsim, e o consolidare națională care se face.

Au fost luate în această privință două măsuri. Ași dori ca cuvintele mele să nu fie interpretate de d-voastră ca laude aduse partidului din care fac parte. Vorbesc de ele, fiindcă sunt chemate tocmai să distrugă sau cel puțin să scadă din primejdia stărei de spirit de azi.

Una din aceste măsuri e legea judecătorilor ambulanti, făcută de d. Stelian; această lege a dat încredere țăranului că poate să obție dreptate. Cred că una din cauzele principale ale revoltei dela 1907, a fost conștiința în sufletul masei celei mari, că în țara aceasta, ea nu poate să capete dreptate față de cel mai tare. Desnădăjduită a mers la nebunie, la

foc și la jafuri. Acea lege e una din mășurile chemate să întărească solidarizarea națională. Actualul ministru al justiției nu și-a dat seama de această menire a ei în ziua în care prin o circulară întreba pe judecători și pe tribunale, dacă era nevoie de menținerea ei. Un ministru care cunoștea situația de fapt, nu ar fi trimis o astfel de circulară; el nu avea decât să complecteze legea dacă credea că ar avea lipsuri, și să facă această modificare tocmai în vedere ca țăranul să simtă mai aproape de el dreptatea care i se cuvine pentru toate nevoile lui. (Aplauze pe băncile minorității).

Dar d-lor, mai este încă o acțiune, care poate contribui și mai mult la schimbarea stărei de spirit de astăzi, este acțiunea unui om, ale căreia merite astăzi sunt recunoscute și de adversarii lui, dar care a fost hulit în toată viața lui: este acțiunea lui Haret.

El a făcut o acțiune de ocrotire și de ridicare a masselor de jos. I s'a făcut învinuirea, că este o acțiune de ură. Nu cred, să fi fost acțiune mai de înfrățire a celor dela orașe cu cei dela sate, ca acțiunea băncilor populare, a obștilor sătești și a activității extra-școlare a preo-

ților și învățătorilor. Fostul ministru de instrucțiune publică a dat acestora convingerea că ei pot găsi în guvernul Statului un reprezentant, care să apere interesele celor slabi față de cei mai puternici. Aceasta a fost acțiunea lui Haret, și cred că dânsa a scăzut în parte primejdia care există încă și astăzi.

Dar d-lor, în afară de organizațiunea cooperativelor, a organelor de credit, a școlii rurale, cred, că unul din meritele cele mai mari ale lui Haret, a fost modul cum a schimbat mișcarea anarhică, care începuse să se producă în mijlocul satelor și în mijlocul învățătorilor acum 10—15 ani și, cum dânsul din aceeași oameni, numai prin cuvântul apostolului, a făcut factori utili și folositori pentru această țară. (Aplauze pe băncile minorității). A făcut din ei pârghia principală a ridicării poporului nostru.

Unul din meritele cele mai mari ale lui Haret este în această deviațiune utilă pe care a dat-o mișcării, care la un moment putea să pue în cumpănă liniștea acestui stat. (Aplauze pe băncile minorității).

Trebue să privim primejdia în față și fără nici un înconjur, Ea trebue să fie

privită nu numai de un partid, dar de toate, pentru că cred, că cu toții avem conștiință de această primejdie.

Și atunci care este corectivul?

Corectivul noi l-am găsit în două măsuri care s'au pus în programul liberal: în expropriere și în colegiul unic.

Nu sunt două puncte, care se pot despărți. De aceea, d-le prim-ministru și șef al partidului conservator, cred că nu ați cercetat îndeustul această situațiune a poporului nostru, ca să ajungeți la o soluțiune în care recunoașteți pe jumătate nevoia exproprierii și de loc pe a colegiului unic.

Una fără alta nu se poate, fiindcă ambele sunt chemate tocmai să schimbe aceea stare de spirit. Una din ele trebuie să stârnească din partea mai cu seamă a proprietarului mare, interesul pe care el, fratele cel mai mare, mai luminat și mai bogat, îl arată fratelui mai mic devenit azi major.

Amețiți de înverșunarea atât de nenorocită a luptelor noastre politice, să nu refacem greșala dela 1864, în care o parte din pătura conducătoare s'a opus la rezolvirea chestiei clăcașilor. Azi nu se pune numai chestiunea economică

pentru a da pământ de trai țăranilor; în expropriere țăranul trebuie să vadă clasa conducătoare, așa cum o vede el, adică clasa marilor proprietari, dând dela ea din belșugul ei, pentru îndestularea lui și pentru distrugerea unei credințe pe care a moștenit-o din trecut. (Aplauze din partea minorității).

D. *Titu Maiorescu*, președintele consiliului de miniștrii și ministru de externe: De bună voe.

D. V. BRĂTIANU: De bună voe, s'a făcut o încercare, domnule prim-ministru, dar n'a reușit.

Dar vedeți, îmi pare rău, că aveți o concepțiune pe care voiam s'o atribui numai d-lui Grigore Cantacuzino, aceia a unei clase stăpânitoare, nu a unei clase conducătoare. (Aplauze din partea minorității). Aci este diferența cea mare între dv. și noi.

Se vorbea deunăzi de clase conducătoare, și să zicea că vrem să tăem capul celor ce se înalță. Unul dintre miniștrii conservatori, îmi spunea: Dar ce o să mai fie clasele conducătoare ale țării acesteia când ele nu vor fi bazate pe o proprietate mare? Ce o să mai fie par-

tidul conservator, când nu va fi proprietate mare?

Ii răspundeam: Este o concepțiune medievală aceia de a crede că un partid conservator nu poate trăi decât pe latifundii sau proprietăți mari. Astăzi sunt alte principii de conservățiune națională, mai puternice decât acelea trecătoare ale proprietății rurale mari. Cel dintâiu principiu conservator este să fiți mai naționaliști decât un partid democratic. (Aplauze din partea d-lui prim-ministru). Acest principiu trebuie să conducă în toate direcțiunile un astfel de partid; trebuie să-l inspire și în chestiunea agrară, și în cea industrială.

Ziceam că d. Gr. Cantacuzino, în discursul d-sale, tocmai punea chestiunea reformelor sub aceeași formă ca dv., adică de bună voe, prin mila stăpânitorilor statului.

Dar, ce va să zică de bună voie? Este un dar făcut în afară de stat? Trebuie să ne îngrijim și de ceace trebuie să facem pentru consolidarea statului, dând săteanului noțiunea exactă de acela ce să îngrijește de interesele tuturor. Până acum el a văzut în Stat mai cu seamă pe proprietar. Trebuie să-l convingem că

exproprierea s'a făcut și de Stat și de proprietar, dar nu că s'a făcut de unul singur din aceștia.

Mai cu seamă în regimul actual, în care reprezentanța națională este în mare parte a proprietarilor, să dăm țăranului simțimântul, că îndreptarea situației lui, a fost făcută de Stat de acord cu proprietarii mari.

Ii va spori astfel încrederea în Stat și simțul de solidaritate cu el, și se va spulbera credința că există o pătură stăpânitoare, străină lui.

Dacă vor fi câțiva care nu vor înțelege atitudinea ce se impune, să fie siliți de majoritatea legală a țării să o facă, adică prin exproprierea obligatorie. (Aplauze din partea minorității).

D. C. *Fortunescu*: Este în programul nostru,

D. V. BRĂTIANU: Eu zic să fie silită exproprierea. Nu m'ați înțeles din nou, d-le *Fortunescu*. Adineauri am avut să vă explic ce era Iena și acuma îmi cereți să repet ceeace am spus. Regret că n'o pot face, fiindcă nu vreau să țin Camera în loc.

Dar, să revenim la concepția unei clase stăpânitoare. D. Gr. *Cantacuzino* zice:

Doriți expropriere, doriți reforme? Da! dar să știți că ele nu se pot face decât cu acordul deplin al nostru, al partidelor! Da, întrucât acordul partidelor corespunde cu acordul unanim al țării. Dar atunci când o minoritate se încapățânează în formule învechite și primejdioase pentru țară, pentru ca ea să păstreze drepturi de stăpânire asupra unei clase numeroase, dorințele ei nu pot opri în loc interese mari și țara trebuie să-și reia drepturile, fără care nu se poate face propășirea ei.

D-lor, insist asupra primejdiei ca și noi pătura mai cultă să facem aceiași confuzie între o pătură conducătoare și una stăpânitoare, fiindcă din nenorocire, după cum v'am arătat există în sufletul țaranului credința, că această țară este a unei clase stăpânitoare.

Am avut cinstea să văd pe unul dintre rarii miniștrii care au venit în Bulgaria, în bivuacul nostru. Vorbind de ceea ce vedeam în Bulgaria, găseam situațiunea țăranilor bună și-i ziceam că dacă nu ar fi întrânșii sălbăticia lăsată de strămoșii finezi la descendenții lui Attila și ai lui Cubrat, desigur că poporul acesta cu regimul de proprietate ce are, cu senti-

mentul național și democratic ce îl însuflețește și cu îndârjirea lui, ar putea să joace un rol mai mare și ar putea să devină o adevărată Elveție în Orient, o democrație rurală puternică și civilizată. A, îmi răspundea dânsul, dv. vreți, să devenim „o țară de țărani“ și această formulă se repetă de câte ori se vorbește de expropriere?

Bulgaria este țară de țărani. Da, dar și Elveția este o țară de țărani care exportă pentru 3 miliarde de franci pe an, o țară de țărani care joacă un rol mondial, unde sunt concentrate toate instituțiile internaționale ale lumii, ca urmare ale celei mai curate și înaintate civilizații moderne.

Vedeți rolul pe care-l are această țară de țărani. A! da, ați avea dreptate dacă credeți că o țară democratică trebuie să fie o țară de țărani incuți.

O pătură conducătoare poate axista într-o democrație rurală ca Elveția, fiindcă ea nu e bazată numai pe proprietatea mare, ci pe cultură, pe profesiunile libere așa cum începe să se transforme și la noi. Azi putem zice că nu mai avem o pătură conducătoare compusă numai din aceia a proprietarilor mari: pă-

tura conducătoare de azi este pătura cultură a țării întregi. Nu este drept primumare să-i dăm caracterul de o pătură conducătoare la fel cu aceia a seniorilor medievali, cari singuri trebuia să se ocupe de interesele țării, iar ceilalți, turma cea mare, să nu se îngrijească de nimic, să nu primească decât ceea ce binevoia să-i dea cei de sus.

Dar poate că d. Popp, care îi place atât de mult să mă întrerupă ar vrea să mă întrebe de ce nu vorbim în detaliu despre reforme și de modalitatea exproprierei.

Cum zicea eri d. Fleva, este greu să pui o chestiune așa de mare într'un Parlament jumătate disecat; mai ales că d. prim-ministru ne dă zor să terminăm discuția răspunsului la Mesaj.

Dar d-lor, când, după cum v'am arătat, revizuirea Constituțiunii se pune sub o formă de consolidare națională într'un mod așa de imperios, mi-a duc aminte de unele metode din fosta mea profesie de inginer. Un inginer, ajunge cu traseul unei căi ferate la o gârlă; pe planul lui, pune podul, căci trebuie să treacă dincolo; fundațiile vor fi într'un fel sau într'altul; aceasta este indeferent; depinde de stu-

diul de detaliu ce se va întocmi; podul însă trebuie să se facă. Tot astfel și aci: noi avem soluțiunea, și financiară și de detalii, și o să o vedeți; dar înainte de a o arăta țării în detaliu, credem că este necesar ca păturile conducătoare, spre a-și putea îndeplini rolul complet, trebuie să fie convinse de necesitatea acestei opere cu caracter național. Ea nu trebuie să fie a unui singur partid (Aplauze), ci trebuie să se facă de toți la oaltă și pe baza tocmai a înfrățirii tuturor, Dar încă odată, pentru aceasta trebuie să fiți convinși că întărirea Statului nu poate fi asigurată decât prin cele două principii mari, ale exproprierei și al colegiului unic, adică prin întrunirea tuturor la un loc.

Cred că și d. Take Ionescu, care era promotorul ideii celor două colegii, după ce a văzut mobilizarea se va fi convins că nu mai poate fi azi vorba de despărțirea orașelor de sate. Nevoia mare de azi, este solidarizarea națională prin colegiul unic.

Programul nostru n'a avut altă menire decât aceea a decretului de mobilizare: odată trâmbițat, în urma lui a plecat tot poporul pentru apărarea țării.

Noi n'am făcut decât să concretizăm ceea ce credem că este în conștiința nu numai a unui partid, dar în conștiința întregii națiuni. Ceea ce se cere acum este ca toată țara să conlucreze la îndeplinirea acestei nevoi, pentru că ea nu este a noastră, pentru satisfacerea unui punct din programul nostru, ci pentru consolidarea edificiului nostru național în situațiunile grele și importante care se vestesc pentru viitorul nostru.

De aceia, cred d-lor, că pătura în realitate conducătoare, pătura luminată de astăzi, trebuie să conlucreze cât se poate mai complect la îndeplinirea acestor reforme, cari nu sunt ale unei clase, nu sunt ale unui stat, ci, eu cred că sunt făcute pentru întărirea neamului nostru întreg.

Întărirea acestui neam, cred că nu va fi asigurată decât în ziua când vom putea spune și noi: „prin tine însuși popor al lui Dumnezeu“. Și acolo cred că vom ajunge. (Aplauze prelungite pe băncile minorității național-liberale).